Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...эмнай 1921 оной ...ин 21-һээ гарана. | № 173 (18496) | 1990 оной июлиин 28, суббото | Сэн 3 мүн.

СЪЕЗДЫН ...РИЛТЫН ХЭМЖЭЭНДЭ

(...ПСС-эй обкомой бюрогой заседаниһаа хэгдэһэн тэмдэглэл)

...и обкомой бюрогой ... заседани Хэрэн тос... ...гэрэгшэ гурбан гараг... ...ко, «Хүдөө ажахын про... ...ээр үйлэдбэрилхэ хэ... ...ммунистнуудые болон ... ажалшадые элсүүлхэ ...ПСС-эй Түнхэнэй рай... ...партийна эхин органи... ...ай хүдэлмэри тухай» ...зүбшэн хэлсэгдэбэ. ...удалаар партиин рай... ...гэдэхи секретарь В. Ж. ... тоособо. Районой 52 ...тийна организацида ...та 1288 коммунист тоо... тэдэнэй 765-ниинь хү... ...хын һалбаринуудта хү... олонхинь хэжэ бай... ...даа харюусалгатайгаар ... үндэр бүтээсэтэ ажа... ...ээ харуулдаг байха юм. ...шан, 16 тугалшан, мал ...даг 45 хүн, 3 хонишон ...тэшүүд юм, тиихэдэ ...ряалангай хүдэлмэри... ...дунда 213 коммунист, 129-ниинь механизато... ...алладаг. Хүдөө ажахын ...рнин асуудалнууд пар... ...комой, эхин парторга... ...уудай анхаралда бай... ...э үгэ хэлэгшэ мэдээсэ...

...ой заседаниһаа тэм... ...ашэхэдээ, эндэхи ажа... ...и бии байһан дагаи дуу... ...дүй дуршэл олохо, тэ... ...хай уншагшадта хөөрэ... ... байһан юм. Ажал хү... ..., ажахы шэнэ ёһоор ..., эрхим үрэ дүнгүүдые ...эрмэлзэлтэйгээр хүдэл... ...үүд, коллективүүдшье ...дотор бии. Эдээн тухай ...ээрэ дурдагдаа. Жэ... Саянай совхоздо Шак... ...анай гэр бүлэ нёдондо ...үнеэ даажа абаад, жэ... ...шада үнеэн бүриһөө түл 3100 килограмм һү һаа... ...иха юм.

...нэй совхоздо комму... ... Г. Сушкеевэй гэр бүлэ ...абаһан бүлэг үнеэдһээ ...о 64 центнер һү тушаа... ...йбал, мүнөө хахад жэ... ...шада 42 центнер һаа... ...элэй дүүрэтэр 90 цент... ...үргэхэ зорилготой, тии... ...нтнер һүнэй өөрынь үнэ ... түхэриг болодог (сов... ...фермэдэ һаагдадаг цент... ...нэй өөрынь үнэ сэн 40 ... болодог байха юм). Са... совхоздо арендатор бо... дуратайшуул олошорно. ...тэ ажалай таарамжатай ...айдал олгохын тула сов... хүтэлбэри болон парт... ...ролдодог. Энээн тухай ...ой директор В. Р. Сыде... ...юрогой заседани дээрэ ...э үгэбэ.

...ай байра шэнээр бари... ...шадта хүдэлмэриин таа... ...тай эрхэ байдал зохёо... ...аар «Маяк» колхозой ...эри һүүлэй үедэ нилээд ...үмэ хэжэ үрдеэ. Гурбан ... туршада энэ колхоздо ...нэ гэр толлогдор, соёлой ..., һургуули, худалдаа най... ... комплекс, спортын ...н миин ганса колхозой Далахайда баригдаа бэ... ...үн баһа отделениин һуу... ...дта — Хужар, Хонгоодор ...уудта баригдаһан байха. ...нэгэн доро һүнэй хоёр ..., залуу мал тэжээхэ, ... шахаха комплекс бариг... байна. Ашаг шэмэ ехэтэй ...дые абажа, һаадаг ма... ...аа бүхы тоо толгойе шэ... ..., эдэ жэлнүүдтэ үнеэн бү... ...э 3 мянган килограмм һү ... зорилго табигдана. Гур... жэлэй туршада түрүүлэг... ... хүдэлжэ байһан А. Б. Ба... Хүдөө ажахын мэргэжэл... ...эшэшье һаа, хүсэл зориг ... холын харасатайгаар хү... ...ог юм байна. Һая һэргээн ...өөгдэжэ байһан ажахыда ...хэгдэхэ асуудалнууд үсөөн ... юм ааб даа, партийна организациин эмхидхэхы, шэглүүлхы, зоригжуулхы үүргэ эрид эдэбхижэхэ зэргэтэй гэжэ һанагдаа һэн.

Хүшэр хүндэ байдалда Туранай совхоз хүсэ шадалаа арьбадхажа эхилэнхэй. Хэрбээ үнгэрэгшэ табан жэлэй туршада совхоз 2473 центнер мяха гүрэндэ худалдаһан байбал, мүнөө үнгэрһэн дүрбэн жэл соо совхоз энэ тоо 3698 центнертэ хүргөөд байна. Нилээд олон бэрхэшээлнүүдые дабажа, мал шахаха байрануудые түхеэржэ, малайнгаа шэгнүүр үдэр бүхэндэ дунда зэргээр 700—800 грамм нэмээдэг болохо гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ ааб даа.

Һүүлэй үедэ «Мир» колхоздо мүн лэ шэнэ онол аргануудые бэдэржэ, үйлэдбэриеэ үргэдхэхэ, хүн зониие дуратай газартань үндэр бүтээсэтэйгээр хүдэлгэхэ арга олгохо асуудалда анхарал табигдадаг болонхой. Колхозой шэнэ түрүүлэгшэ Ю. Л. Марактаев ажахыдаа шэнэ хэрэг эрхилбэ: 28 гүү һаажа, сэгээень аймагайнгаа ажалшадта, курортдо амарагшадта дурадхадаг болоо, эндэ мяха сонгоохо түхеэрэлгэ нээхэ, үмсын ажахыда һаагдаһан һү илгаха сепараторна пункт эмхидхэхэ гэхэ мэтэ зорилгонууд табигдана. Эдэ бүгэдын ажахыдашье ашаг үрэтэй, арад зондошье таарамжатай байхань лабтай.

Теэд дээрэ дурдагдаһан зарим тэды хубилалтануудай аймаг доторхи байдалые бүхы дээрэнь һайжаруулха хүсэ шадалгүй байхадань, ямар ушарһаа урдань эрхим дүнгүүдые түйладаг, республика дотороо һайн хэрэгүүдээрээ суурхаһан районой мүнөө иигэжэ доройтоһоной ушар шалтагаануудыень элирүүлхэ, тэдэниие усадхан элсүүлхэ замуудые бэдэрхэ зорилго партиин обкомой бюро табиһан байгаа

Мяха үйлэдбэрилгын талаар республикын ниитэ хэмжээнэй 4, һү һаалгаар 6 процентые Түнхэнэй район хангадаг юм. Мүнөө түгэсхэгдэжэ байһан табан жэлдэ район хүдөө ажахынгаа гол шухала һалбаринуудаар (үйлэдбэриншье, гүрэндэ худалдалгыншье талаар) түнхэнэйхидэй түсэбүүдээ дүүргэхэгүйнь элитэ болонхой, орооһо тэряа, мяха, һү, хартаабха, овощ үйлэдбэрилхээр хараалагдаһан тоонууд бэелүүлэгдэнгүй үлэхэнь. Түнхэндэ бусад районуудта орходоо ган гасуур ехэ болодоггүй, теэд орой хабар болобо, эртэ хюруу унаба, тэжээлэй шанар муу байба гэхэ мэтэ шалтагаануудые хүндэтэй гэжэ тоолохо аалши? Бусад районууд ондоо онсо таарамжатай эрхэ байдалда хүдэлнэ аал? Үгыл ааб даа. Бүхы ушар шалтагаануудынь эндэхи хүтэлбэрилэгшэдэй өөһэдтөө, коммунистнуудта, бүхы ажалшадта эрилтээ һуладхаһанһаа, зарим нэгэнэй харюусалгаяа мартаһанһаа эхитэй гэжэ бюро тэмдэглэбэ.

Хүдөө ажахын үрэ дүнгүүдые һайжаруулха замууд тухай асуудал партиин райкомой пленумүүд, райкомой бюрогой заседанинууд дээрэ зүбшэгдэдэг байгаа, теэд бодото байдалда һайн тээшээ хубилһан юумэн хомор. Ургаса эрид һайжарнагүй, малай ашаг шэмэ дээшэлнэгүй, залуу малай гарзалха ушарнууд үсөөрнэгүй. Олон тоото бэрхэшээлнүүдые дабажа, ажабайдалда, ажал хүдэлмэридэ һуурияа оложо байһан онол арганууд партийна комитедүүдэй зүгһөө ёһоор дэмжэгдэжэ, бүгэдын шадабари болоногүй. Эдэ бүгэдэ мүн лэ партийна хүдэлмэриин дутагдалнуудһаа, шэнэ юумэ нэбтэрүүлгэдэ хайша хэрэгээр, ёһо тэдыгээр хандажа, хүн зоной һонирхол, эдэбхи үүсхэл залируулдаг ушарнуудһаа эхитэй.

Заседани дээрэ үгэ хэлэһэн хүн бүхэн тохёолдоһон байдалда үнэн зүб сэгнэлтэ үгэхэ, энэ ахир байдалһаа гараха замуудые бэдэрхэ гэжэ оролдоо.

Арадай депутадуудай районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр һая хүдэлжэ эхилһэн А. Д. Моглоев тохёолдоһон байдалые сэгнэхэдээ, үйлэдбэриин хэмжээн, экономикын, арад зоной байдал эндэхи нютагай арга боломжонуудһаа доошоо байна гэжэ мэдүүлбэ. Мал ажалдаа 245 мянган центнер бүдүүн тэжээл бэлэдхэхын орондо арай шамай 140 мянган центнер бэлэдхэнэбди, холимог тэжээл малда хэрэгтэй хэмжээндэнь үгтэдэггүй. Газар тарялангаа эзэн ёһоор эдлэхээ болиходомнай, буртаг ногооной «түймэр» ургасые дарана, үрэһэ хүрэнгын шанарые һайжаруулха талаар мүртэй юумэн хэгдэнэгүй гэжэ тэрэ үргэлжэлүүлээ. Урдань ганса «Сибиряк» колхоз 1,5 мянган гектар газарта өөрын үрэһэ суглуулдаг байһан, харин мүнөө бүхы район дотор 900 гектарта үрэһэ суглуулхаар хараалнабди.

Малай ашаг шэмын доошолһон ушар үүлтэр һайжаруулгын хүдэлмэриие ёһотоор анхардаггүй байһанай хойшолон, үнеэнһээ 2200 килограммһаа дээшэ һү районмүнөө болотор һаанагүй, 10 мянган үнеэдһээ жэлдээ арай-шамай 7—7,5 мянган тугал абтана, бүхы үнеэдэй дүрбэнэй нэгэ хубинь һубайржа, тэжээлэй дарамта, ажалдаа эзэн бусаар хандалгын гэршэ баримта боложо ябадаг. Мяханда тушаагдадаг малай дунда зэргын шэгнүүр 320—330 килограммһаа дээшэлнэгүй, хэдэн жэлэй саана үни удаан сагта хэрэглэгдэхэ бэлшээри эмхидхэнэбди гэжэ хэдэн миллион түхэриг гаргашалһан аад, мүнөө болоходо тэдээнһээ гадаһаншье үлөөгүй, энээниие эзэн хүнэй ажалаа эрхилһэнэй үрэ дүн гэхэгүйш...

Хубиин, хамһабариин ажахынуудта тэжээгдэһэн мал худалдажа абаха ,ниитын дэлгүүртэ эдеэ хоол үргэнөөр дурадхаха хэрэгые нютагай Соведүүд хинаха зэргэтэй, тэрэгүй һаа районһоо, республикаһаа гадуур үхэр мал худалдаха ябадал болюулагдахагүй.

...Тохёолдоһон байдалые анхаралтайгаар шэнжэлхэдэ, орооһо тарянай һайн үрэһэтэй болохо, ашаг шэмэтэй үүлтэрэй мал үдхэхэ хэрэгтэй гэһэн тобшолол хэхээр. Район дотор бии байһан шубуунай ори ганса фабрика хаажархёод, Улаан-Үдэһөө үндэгэ эльгээнэгүй гэжэ шууялдахамнай ямар гээшэб гэжэ үгэ хэлэгшэ хэлэбэ.

Мал ажалда хүдэлдэг хүнэй салин ехэ гэхын аргагүй, тэдэнэртэ таарамжатай эрхэ байдал зохёогоогүй һаа, кадрнуудые олохонь бэрхэтэй болохо. Арендын болон хамтын подрядай гуримаар ажахы эрхилхэ хэрэг ёһын тэдыдэ, нюдэ бүрлүүлхын түлөө бэшэ, ёһотоор эмхидхэхэ саг ерээ гэжэ райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ хэлэбэ.

Эдеэ хоолоор хүн зониие хангалгые эрид һайжаруулха талаар республикын Верховно Соведэй, удаань правительствын абаһан тогтоолоор тодорхой хэмжээ ябуулганууд район дотор үшөө хараалагдаагүй гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдэрхэ баатай болобо.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

Тэжээл бэлэдхэлгэ—бүгэдын хэрэг

Һүүлэй мэдээгээр гэхэ гү, али июлиин 28-най байдалаар республика соо бүхыдөө сабшагдаха ёһотой 615,6 мянган гектар сабшалангай оройдоол 6400 үлүүтэй гектарай ногоон сабшагдаад, хамта 19,2 мянган центнер үбһэн бэлэдхэгдээ. Энэнь түсэбэй оройдоол 0,3 процентнь болоно.

Үнгэрэгшэ жэлдэ энэ үедэ ажахынуудта 31 мянган гектарай ногоон сабшагдаад, 214,9 мянган центнер үбһэн һурилэгдөөд байгаа бшуу.

...ха, ногоон үшөө ургаг гэжэ хүлеэхэ саг һалаа.

Мүнөө нэгэшье центнер үбһэ абаагүй байһан илангаяа Баунтын, Зэдын, Яруунын, Ахын, Сэлэнгын, Хэжэнгын районуудай, мүн үбһэ бэлэдхэхэ түсэбөө миил 0,1—0,4 процентдэ хүргөөд байһан Хяагтын, Тарбагатайн, Загарайн, Захааминай районуудай ажахынуудта энэ сэхэ хабаатай байна.

Шэмэтэ тэжээл сенаж дараха хүдэлмэриие диилэнхи олон районууд

ТОН БАГА БАЙҺААР

Даб дээрэ Хурамхаанай, Хориин, Түнхэнэй, Баргажанай районууд лэ үбһэ абаха түсэбөө 0,8—1,9 процентдэ хүргөө. Теэд энэньшье багал гээшэ.

Иимэ шахардуу байдалай тохёолдоһоной шалтагаанинь гол түлэб мэдээжэ. Зунай түрүүшын хахадта олонхи нютагуудта шангахан ган гасуур боложо, бүри һая болотор сабшалангай ногооной ургаса муу байгаа. Июлиин эхеэр ороһон хура борооһоо хойшо сабшалангай ургаса һайжаржа эхилээ. Нүгөө талаараа июль соо хаа хаанагүй шахуу ходо аадар бороо орожо, олохон ажахынуудта үбһөө абаха забдыень үгэнэгүй.

Хэды иимэ байдалай тохёолдоошье һаань, саг ошоо, мэнэ-мэнэ август һара гаража, ургамал ногооной шэмээ гээжэ эхилхэ хаһань холо бэшэ болобо гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Тэжээл бэлэдхэлгые гэдэргэ татаха, хойшолуулэхилээшьегүй. Имагтал Ивалгын, Кабанскын, Баргажанай районуудай хэдэхэн ажахынууд лэ хамтадань 20,8 мянган центнер сенаж бэлэдхээ. Нёдондо энэ үедэ республикада 96 мянган центнер сенаж дарагдаад байһан.

Түрүүшын ээлжээндэ АВМ агрегадуудые хүдэлгэжэ, витаминтай ногооной гурил гаргаха арга боломжын хаа хаанагүй байгаашье һаань, мүнөө оройдоол 5287 центнер тиимэ тэжээл бэлэдхэгдээ. Үнгэрэгшэ жэлдэ энэ үедэ 36,2 мянган центнер ногооной гурил гаргагдаад байгаа. Мүнөө оройдоол 6 райондо (Кабанскын, Түнхэнэй, Хурамхаанай, Хяагтын, Хориин) энэ тэжээл бэлэдхэгдэжэ эхилээ.

Мүнөө үдэр бүхэндэ ажахы бүхэндэ бүхы хүсэ шадалаа, арга боломжонуудаа элсүүлэн табижа, хайшаншье гэжэ һаань, тэжээл бэлэдхэлгые эрид түргэдхэхэһөө ондоо аргагүй болоо.

Урдань эндэхи сабшалан дээрэһээ мүртэй ехэ үбһэн абтадаггүй байһан юм. Гектар бүриһөөнь ехэдээл һаа 14—15 центнер үбһэн хуряагдадаг бэлэй.

Нёдондоһоо хойшо эндэхи звеногойхидой хамтын подря...

АРЕНДАТОРНУУД БОЛОХОДОО...

...даар хүдэлдэг болоһониинь сабшалангайнь ургаса хараа байса дээшэлээ. Үнгэрһэн жэлдэ Могжоонои сабшалан дээрэһээ гектарай 25 центнер үбһэн абтаа һэн.

Байгша онһоо Алексей Кожевинэй звено энэ газараа арендээр абаад хүдэлхэ гэжэ шиидээд, совхозтобо хэлсээ батапаа. Тиигэжэ найман хүнһөө бүридэһэн звено 135 гектар сабшалангайнгаа бодото эзэд боложо, хуушарһан хэдэн трактор хүдөө ажахын бусад машина, түхеэрэлгэ, витаминтай ногооной гурил гаргаха АВМ-1,5 түхэлэй агрегат гэхэ мэтые абаа.

Мүнөө арендаторнууд үбһэндөө түлэг ороод хүдэлжэ байна. Түрүүшын ээлжээндэ АВМ агрегат хүдэлгэгдэжэ, витаминтай ногооной гурил гаргажа захалба.

Алексей Кожевинтэй хамта механизаторнууд Баир Гармаев, Александр Вылков, Бато Аранзаев, Сергей Дульский, Владимир Лубсанов гэгшэд хүдэлнэ.

— Арендаторнууд болоод байхадаа, сабшалангайнгаа ургасые үшөө һайса дээшэлүүлхын тула хабарһаа хойшо япала ехэ оролдолго гаргаа гээшэбди. Газартаа шэбхэ тараагаа, минеральна үтэгжүүлгэ оруулаа, хоёр дахин уһалаабди. Үбһэ хуряалгада агрегадуудай ажалай бүтээсые шадаал һаа дээшэлүүлхын тула зарим техникэдээ элдэб түхеэрэлгэнүүдые тодхообди. Жэшээнь, ГПП-6 түхэлэй тармуур дээрэ тусхай цилиндр тодхожо, шүдэнүүдэйнь эбдэрхэ ушарые усадхаабди. Мүн энэ тармуурта нэмэлтэ шүдэнүүдые гагнажа, үргэн абасатай болгообди. Энээнэй ашаар үбһэ тармалга һуралгүй түргэн боложо үгэхэ зэргэтэй,— гэжэ А. С. Кожевин хөөрэнэ.

Һүүлэй мэдээгээр энэ звеногойхид түрүүшын хэдэн арбаад центнер үбһэ сомоод байна.

В. ГОМБОЕВ.

Хурамхаанай совхоз.

НАРАТА ҮДЭРНҮҮДЫЕ ҺАМБААШАЛАН...

Загарайн районой ажахынууд ногооной ургасые хараада абан, тэжээл бэлэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр жэгдэрэн оробо.

Загарай тосхонһоо арбан модоной зайда мал шахан таргалуулдаг Тайлсын совхозой сабшалан оршодог юм. Тэрэ сабшалангай үбдэгсөө үндэр ногооной һэбшээндэ долгилон байхань харагдана. Харгыһаа баруун тээгүүр, тээ холохоно сабшагдаһан талмай, монсогор рулон болгогдоһон үбһэн харагдана.

...Тракторнуудшье саада талаһаа таршаганаһаар гаража ерэбэ.

Оньһожоруулагдамал звеное даагша Александр Игнатьевич Банщиков иигэжэ хөөрэнэ: «Эндэмнай 226 гектар сабшалан гээшэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ эндэһээ 360 тонно үбһэ хуряажа абаа һэмди. Мүнөө жэлдэ ногоон һайнаар ургаа. Мүнөө дунда зэргээр гектар талмай бүриһөө 20 центнер үбһэ хуряажа абтаха гэжэ тухайлнабди.

А. И. Банщиковай звено мөөртэй 4 трактортай, бусадшье оньһон техникээр хангагданхай. Тус бригадынхид арендна подрядай гуримаар ажаллана. Звеногой хүдэлмэришэд — бэрхэ механизаторнууд аха дүүнэр Валерий болон Владимир Безьязыковууд, мүн Павел Трофимович Безьязыков үдэр бүриингөө даабариие үлүүлэн дүүргэдэг юм. Тэдэнэр үнгэрэгшэ жэлдэшье баһал тус звенодо ажаллажа, муу бэшэ дүнгүүдые түйлаһан алдартай.

Мүнөө Банщиковай звеногой бэлдэһэн түрүүшын 200 центнер үбһэн Тайлсын совхозой гол фермын хорёо соо зөөжэ абаашагдаба.

— «Нарата үдэр бүхэниие гүйсэдөөр хэрэглэхэ» гэһэн уряа доро тус звеногойхид ажаллана.

С. ОЧИРОВ,

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: звеное даагша А. И. Банщиков.

М. ЛАВРЕНТЬЕВЭЙ фото.

БЭРХЭТЭЙ ЭРХЭ БАЙДАЛДА

Ган гасуурай тохёолдоһон энэ жэлэй орёо бэрхэтэй эрхэ байдалда үбһэ тэжээл бэлэдхэлгые түрүүшын үдэрһөө эмхитэй һайнаар ябуулга, газар дээрээ ургаһан юумые заахашье гээлтэ хоролтодо оруулангүй саг соонь хуряажа абаха гээшэ ажахынуудай айхабтар харюусалгатай зорилгонуудай нэгэн болоно.

Эгээл энээндэ бүхы хэрэгтэй юумые жэншэдгүй бэлдэһэнһээ, машина, техникын мори унаагай, хүн зоной хүсые зүбөөр элсүүлжэ шадаһанһаа, ажалай амжалта, бүхы хүдэлмэриин урагшатай ябаса нилээд дулдыдаха байна.

Эдэ бүгэдые хараада абан, Хурамхаанай РАПО-гой совет һаяхан ажахынуудай инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдые суглуулжа, колхоз, совхозуудай үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэдэ хабаадуулагдаха хүсые, илангаяа трактор, машина болон бусад оньһон түхеэрэлгэнүүдые хэр бэлдээд байһыень хаража үзэбэ.

Тус соведэй түрүүлэгшэ В. В. Бубновой хэлэһэнэй ёһоор, районой ажахынуудай олонхинь июль һарын 10-һаа хойшо үбһэндөө орожо эхилхээр хараалһан байгаашье һаа, колхоз, совхозууд энэ харюусалгатай хүдэлмэридөө бүлтэ һайнаар бэлдээгүй гэжэ бодото байдал харуулаа.

Энэ зүблөөн дээрэ үгэ хэлэһэн мэргэжэлтэдэй хэлэһээрнь ойлгоходо, үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэдэ хабаадуулагдаха машина, техникэ олохон ажахыда үшөө бэлэн болгогдоогүй байгаа. Тэдэнэр диилэнхидээ элдэб агрегадуудта һэлгэжэ табиха запас хэрэгсэлнүүд дуталдана гэжэ гомдоно.

Аргатын совхозой ахамад инженер Д. Ширеторов иигэжэ хэлэнэ:

— Байгша ондо манайда үбһэ хуряалгада гуша гаран жэжэ звенонууд хүдэлхэ юм. Тэдэнэй олонхинь өөһэдын тракторнуудтай байха ёһотой. Теэд тракторнуудтамнай тоһоной бүлүүр, гидравликын шлангнууд гэхэ мэтэ шухала зүйлнүүд дуталдана. Тракторай косилкануудта ремень, хажуурай шүдэнүүд, табалаа хэхэ түмэр гэхэ мэтэ баһал олдоногүй. Ногооной гурил гаргаха АВМ түхэлэй нэгэ түхеэрэлгэдэмнай двигатель үгы.

Һахалиин совхозой ахамад инженер В. Телятников баһал тиимэрхүү гомдол муулар хэлэнэ, элдэб дутуу юумэнүүдые тоолобо. Тэрэшэлэн Хурамхаанай совхозой ахамад инженер Д. Монтоев, Гааргын совхозой ахамад инженер П. Будаев гэгшэд үгэ хэлэхэдээ, трактор, машинануудта табиха запас хэрэгсэлнүүд олдоногүй, тэжээл бэлэдхэлгэдэ хабаадуулагдаха техникэдэ хэрэгтэй шэнгэн түлишэ, түрхихэ тоһон гэхэ мэтэ дутамаг гэжэ гомдобо. Юрэдөөл алишье ажахыдань дутуу дунда юумэн захагүй.

Теэд бүри июлиин 10-даар үбһэндөө орохоор хараалһан аад, эдэ мэргэжэлтэд мүнөө болотор юу хэжэ байгаа юм гэжэ асуухада болоно. Бүри нёдондо намарһаа хойшо, үбэлдөө, хабартаа энээндэ бодото анхарал хандуулаа, бүхы хэрэгтэй юумэ эртээнһээ бэлдээ, шухала хэмжээ абаа һаань, нэгэл арга олдохо байгаа ёһотой. «Агнууриида гараха болоходоо нохойгоо эдеэлүүлхэ» гэдэг үгэ эдэ бүгэдэдэ тааруу бэшэ гү?

Тиигээдшье ганса мүнөө бэшэ, жэл бүри иимэрхүү байдал тохёолдодог. Иимэ заншалые усадхаха саг ерээ. Нобшорогшодые саг хүлеэхэгүйл.

Зүблөөн дээрэ эдэ бүгэдэдэ үшөө дахин анхарал хандуулагдажа, ойрын үдэрнүүдтэ ажахынууд хоорондын шалгалта үнгэргэхэ, бии байһан дутагдалнуудые усадхаха талаар бүхы шухала хэмжээ абаха гэжэ дурадхагдаа.

Б. ХОБРАКОВ.

ХҮДЭЛМЭРИШЭДТЭЙ УУЛЗАЛГАНУУД

...ртиин обкомой нэгэдэхи ...етарь, КПСС-эй ЦК-гай гэ... ... Л. В. Потапов Гусино...ск хото ерэжэ, эндэхи ...мышленна томо томо пред...ятинуудай хүдэлмэришэд... коммунистнуудтай уулзал...уудые үнгэргэһэн байна. ...ута-Нуурай ГРЭС-эй, Хол...жоной уурхайн, «Гусино...ская» шахтын болон ра...заводой коллективүүдтэ ... уулзалганууд эмхидхэгдээ. ...Жэшээлхэдэ, «Гусиноозер...» шахтын коллективтэй бо...лон уулзалга дээрэ КПСС-эй XXVIII съездын хүдэлмэри, тэрэнэй табиһан шэнэ зорилгонууд болон дүнгүүд тухай партиин обкомой нэгэдэхи секретарь хөөрөө. Удаань шахтернууд нилээд олон асуудалнуудые табяа. Үйлэдбэриин удхатай асуудалнуудһаа гадна гэр байрын, худалдаа наймаанай, хангалгын, хотые болбосон түхэлтэй болголгын болон бусад социальна асуудалнуудта тэрэ харюусаа.

Эдэ уулзалгануудай түгэсхэлдэ партиин Гусиноозерскын горкомдо зүблөөн болобо. Хүдэлмэришэдтэй болон коммунистнуудтай болоһон уулзалгануудай дүнгүүд тухай зүблөөндэ партийна эхин организацинуудай секретарьнар болон ажахын хүтэлбэрилэгшэд хабаадалсаа. Суглаарагшадай урда нүхэр Л. В. Потапов үгэ хэлэхэдээ, ажалша коллективүүдтэ эхилһэн хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлһэн байна. Гэр байрын, худалдаа наймаанай болон хангалгын амин шухала асуудалнуудтай зэргэ коммунальна хангалгын асуудал айхабтар хүндөөр шиидхэгдэнэ гэжэ тэрэ ажаглаа. Элдэб албан зургаануудай коммунальна ажахынуудые нэгэдүүлжэ, хотын хамтын ажахы бии болгохо шухала гэжэ һанамжалаа.

КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарьтай уулзалганууд һонирхолтойгоор, али алинда аша туһатайгаар үнгэрөө. Эдэ уулзалгануудта партиин горкомой секретарьнар, партийна эхин организацинуудай секретарьнар Л. В. Потаповтой суг ябалсаһан байна.

С. ДАМДИНОВ.

Дж. АНДРЕОТТИ ХҮДЭЛМЭРИИН ХЭРЭГЭЭР ЕРЭЭД БУСАБА

Июлиин 26-да СССР-эй Президент М. С. Горбачев болон Италиин Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Дж. Андреотти хүдэлмэриин хэрэгээр уулзаһан байгаа. Дэлхэйн ба Европын хүгжэлтын гол асуудалнууд, мүн эршэмтэйгээр хүгжэжэ байһан совет-итальян харилсаануудай асуудалнууд тухай хөөрэлдөөн болоһон байна.

Нёдондо жэлэй ноябрьда М. С. Горбачевой гүрэнэй хэрэгээр Итали ошохо үедэ болоһон хөөрэлдөөнүүдые мүнөөдэрэй хөөрэлдөөн үргэлжэлүүлнэ гэжэ уулзалгада хабаадагшад тэмдэглэбэ.

Премьер-Министрэй гүйлтаар СССР-эй Президент хубилган шэнэдхэлгын мүнөөнэй эгээл орёо ба харюусалгатай шата тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгэбэ. Дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн оролго ба шэнэ союзна договор зохёолго мүнөөдэрэй гол шухала асуудалнууд болоно гэжэ тэрэ тэмдэглэһэн байгаа.

Италиин хүтэлбэрилэгшэд, Баруун Европын оронууд хубилган шэнэдхэлгын амжалтын шухала байһые ойлгодог гэжэ Дж. Андреотти тэмдэглээ. Совет хүтэлбэриин хубилган шэнэдхэлгын реформонуудые бэелүүлгын тодорхой программатай байһые тэрэ үндэрөөр сэгнэһэн байна.

Европо түбидэхи байдалые хүгжөөлгэдэ СССР-эй Президент ба Италиин правительствын толгойлогшо ехэ анхаралаа хандуулаа. Эндэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүдэй шэнжэ шанарые ба ябасые үндэрөөр сэгнэжэ, шиидхэгдээгүй асуудалнуудай бии байгаашье һаань, эдэ үйлэ хэрэгүүд саашадаашье бүтээмжэтэйгээр хүгжөөгдэхэ ёһотой гэжэ тэдэнэр элирхэйлбэ.

Совет-итальян харилсаануудай хүгжэлтэ эгээл үндэр сэгнэлтэдэ хүртэхөөр гэжэ тэдэнэр һанамжаяа хэлээ. Тобшолон хэлэбэл, Советскэ Союзтай хоёр талын холбоо барисаа хүгжөөлгэдэ Итали ехэ удха шанар олгодог юм гэжэ Дж. Андреотти тэмдэглээ һэн.

Нюур нюураараа хөөрэлдэһэнэйнь һүүлдэ хоёр гүрэнэй гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүд Э. А. Шеварднадзе болон Дж. де Микелис, бусад тусхай тушаалта хөөрэлдөөндэ хабаадаһан байгаа.

* * *

Хөөрэлдөөнүүдэй һүүлээр М. С. Горбачевой болон Дж. Андреоттиин хамтын пресс-конференци үнгэрэгдэбэ.

* * *

Хүдэлмэриин хэрэгээр манай орондо ерэһэн Италиин Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ үдын һүүлээр СССР-һээ мордоһон байгаа.

(ТАСС).

ОШСКО ОБЛАСТЬДОХИ БАЙДАЛ

ФРУНЗЕ. (Киртаг — ТАСС). Область соохи байдал тогтонижоруулха талаар хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэнэ. Энэ зорилгоор Кара-Суйска районой Мады тосхондо областиин хүтэлбэрилэгшэдтэй болоһон уулзалга дээрэ киргиз ба узбек яһанай аха заха хүнүүд нацинууд хоорондын үндэһэ һуури дээрэ хёмороо зуришалдөө гаргахагүй тухай хэлсээндэ гар табиһан, хоёр арадай хоорондохи хани барисаае һэргээхые областиин бүхы хүн зониие уряалһан байна.

Хүнүүд ажалдаа гаража эхилээ. Жэшээнь, областиин транспортын ба ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын предприятинуудта ажалшадай 98 процентнь хүдэлнэ. Гэхэ зуура толгойлдог коллективүүдэйнгээ гэмгүй һайн хүдэлмэри хангаагүй байһанай түлөө опониитын эдеэ хоолой предприятинуудай 4 хүтэлбэрилэгшэдэ яла тохогдоо.

Узгенскэ районд республикын, областиин хүтэлбэрилэгшэд хоёр яһанай ажалша коллективүүдтэй, аха заха хүнүүдтэй, эхэнэрнүүдтэй уулзалгануудые үнгэргэнэ.

Областиин түбтэ «Восточный» һууринда барилгын хүдэлмэри хэхэдэ, гурбан эрэ хүнэй үхэһэн бэе олдоһон байгаа. Тэдэнэй нэрэнүүд тодорхойлогдожо байнхай.

Үнгэрһэн хоногуудта областьдо гурим эбдэхэ 43 ушар бүридхэлдэ абтаһан, 42 буу буляажа абтаһан, комендантска сагые эбдэһэнэй түлөө 170 хүн баригдаһан байна. Ямаршье мэдээгүйгөөр үгы болоһон 89 хүниие бэдэрһээр.

КОМЕНДАНТСКА САГ БАГА БОЛГОГДОБО

ДУШАНБЕ. (Таджикта — ТАСС). Таджикистанай ниислэл хотодо комендантска саг дүрбэн час хүрэтэр бага болгогдобо.

Һүүлэй үедэ республика соохи байдал нилээн тогтонижоо. Таджигай ССР-эй МВД-гэй хэблэлэй түбэй мэдээнүүдэй ёһоор, нацинууд хоорондын үндэһэ һуури дээрэ ниитын гурим эбдэхэ ябадал үзэгдөөгүй. Душанбе хотодохи байдал гуримшана.

«Ниитын-политическэ байдалые тогтуурингүй болгоһоной түлөө харюусалга тухай» хуули Таджигай парламентаринуудай баталан абахада, эндэхи байдал нилээн һайжараа юм. Элдэб үгэ хүүр тараагшад болгоомжолдог болонхой. Февралиин үйлэ хэрэгүүдтэ хабаадагшадай хэрэгүүд дээр болоһон сүүдүүд тухай нютагай хэблэлдэ толилогдоһон мэдээнүүдые хотын хүн зон ханалгатайгаар угтана.

Гэбэшье байдалынь сүм һайжараа гэжэ хэлэжэ болохогүй. Ородоор хэлэдэг хүнүүд республикаһаа гаража ошоно. Промышленна предприятинууд, эмхи зургаанууд ба эмнэлгын газарнуудһаа мэргэжэлтэдэй гаража, ондоо тээшээ ябажа байһаниинь Таджикистанай ажаһуугшадай һанаае илангаяа ехээр зобооно.

Республикын Верховно Соведэй сессиин заседанинууд дээрэ онсо байдалые ба комендантска саг болюулха тухай асуудал нэгэтэ бэшэ табигдаһан байха. Гэбэшье депутадуудай олонхинь энэ дурадхалые буруушаажа, дуугаа үгэһэн байгаа. Февралиин үйлэ хэрэгүүдые үүдхэгшэдые нэрлэжэ, хэһээһэнэй һүүлдэл хизаарлалтануудые болюулха шиидхэбэри абтаха. Республикын МВД-гэй ба КГБ-гэй хүдэлмэрилэгшэд зэмэтэй хүнүүдые бэдэрнэ, хуули хамгаалха түбэй зургаануудай бүлэг хүдэлмэрилэгшэд тэдэнэртэ туһалжа байнхай.

(ТАСС).

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

СЕКРЕТАРЬНАРАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ ҮДЭР

Зэдын районой колхозууд болон совхозуудай партийна организацинуудай секретарьнарай ээлжээтэ үдэр КПСС-эй райкомой байшан соо үнгэргэгдэбэ. КПСС-эй райкомой хоёрдохи секретарь В. С. Хандуев тэрэниие нээхэдээ, заншалта болоһон тус хэмжээ ябуулгынгаа түхэл маягые энэ удаа хубилгажа, заал һаа нэгэ ажахыда ошохоёо болиёбди гэжэ мэдүүлһэн байна.

Соёлой эмхи зургаануудай хүдэлмэри, тэдэнэй үбэлэй үедэ хүдэлхөөр бэлдэлгэ тухай асуудалнууд энэ үдэрэй зүбшэн хэлсэлгын гол зүйл болоо. Шухала энэ асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ райгүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо В. Б. Михайлов, райгүйсэдкомой соёлой таһагые даагша А. Ж. Цыбиков, түбэй библиотечнэ системын директорэй уялгануудые дүүргэжэ байһан Е. Ш. Гармаева, Борьёогой совхозой профкомой түрүүлэгшэ Л. М. Пежемская, Доодо-Ториин сельскэ Соведэй түрүүлэгшын орлогшо Г. И. Кузнецов, Дэрэстэйн сельскэ Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ О. Д. Бадмаева гэгшэд хабаадалсаба. Удаань энэ үдэртэ хабаадагшад секцинүүдтэ хубааржа, хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһэн байгаа.

Хүдөө нютагуудта соёлой ажабайдал үнэхөөрөө шухала асуудал болоно. Тэрэнэй хэр зэргээр шиидхэгдэжэ байһан тухай СССР-эй болон РСФСР-эй арадай депутадуудай һанамжанууд эли. Энэ һалбарида бүхы юумэнэй һайнаар шиидхэгдэдэггүй дээрэһээ тээмэндэ орон доторнай табан минута үргэлжэлһэн һэргылэлгын забастовко үнэргэгдөө һэмнай.

Район соо соёлой ажабайдал ямар байдалтайб гэжэ хаража үзээбди гэжэ райгүйсэдкомой соёлой таһаг хэдэн дахин дурадхаһан байгаа. Зүгөөр ажахын кампанинуудһаа боложо, энэ асуудалые зүбшэн хэлсэлгэ хойшолуулагдаа һэн.

Соёлой эмхи зургаануудай материально-техническэ үндэһэн айхабтар муу байдалтай. Тээмэндэ район соо болоһон ехэ шуурган соёлой гуламтануудта һаад тойбо ушаруулаа. Тэрээншьегүйгөөр үнинэй заһабарилагдахаар болоһон клубууд болон соёлой байшангуудай хушалтанууд һандарһан байна. Тиимэһээ хэхэ ажал бүри ехэ болоо. Райгүйсэдкомой комиссиин ябахада, Бегозерск, Бооцо, Зарубино, Цагаан-Усан, Шартахи, Ехэ-Нарин, Хулдат һууринуудта соёлой эмхи зургаанууд үшөө заһабарилагдажа эхилээгүй байхэ юм. Заһабарилгада гэжэ мүнгэнэй үгтөөшье һаань, тэрээгээрээ материалнуудые худалдажа абаха арга олдоногүй. Жэшээнь, иимэл шалтагаанаар Зарубинай соёлой байшан задагай зандаа байна. Харин бооцынхид материалнуудые олоһон аад, заһабарилгын хүдэлмэри хэхэ хүнүүдые оложо шаданагүй. Энэ мэтын шалтагаанууд захаһаа олон.

Энэ жэлдэ районой соёлой гуламтануудые заһабарилгада 44 мянган түхэриг ашаглагдаха ёһотой. Энэ мүнгэнэй ехэ бэшэшье һаань, тэрэнэй хэхадайньшье зэргын заһабарилга хэгдэзгүй байна. Мүнөө гансал Ёнхорой соёлой байшан бэлэн болонхой. Дээдэ болон Доодо-Бургалтайн, Бага-Наринай соёлой гуламтануудта заһабарилга саг соогоо хэгдээ. Бусад нютагуудай клубууд, соёлой байшангуудта хэхэ ажал үшөөл ехэ зандаа.

Секретарьнарай үдэр гансэ үбэлдэ бэлдэлгэ тухай бэшэ, мүн соёлой хүдэлмэриин удха, түхэл маягууд тухай хөөрэлдөөн болоо. һүүлэй үедэ соёлшод хүдэлмэриингөө түхэл маягуудые яһала үргэдхэжэ байнхай. Гэбэшье энэ һалбарида хүдэлхэ хүнүүд дуталдана. Жэшээнь, районой соёлой зургаанудай оройдоол 40 процентнь кадрнуудаар хангаданхай. Тиимэһээ ажахынууд өөһэдын кадрнуудтай болохын тула соёлой институдта, хүгжэмэй болон соёл-гэгээрэлэй хүдэлмэриин училищинуудта өөһэдынгөө тэдхэмжээр хүбүүд, басагадые һургана. Ленинэй, Доржи Банзаровай, XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозуудай, Бооцын болон Оёорой совхозуудай 10 стипендиат мүнөө һуража байна.

Соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй хабаадалсалгатайгаар үнгэргэгдэһэн секретарьнарай үдэр сэхэ руунь, али алиндаа туһатай хөөрэлдөөн болоо. Шүүмжэлхы олон ажаглалтанууд хэгдээ. Гол шухалань гэхэдэ, ажахынууд нютагайнгаа соёлой байшангуудта, клубуудта анхарал хандуулдаг, бодотоор туһалдаг болог лэ гэжэ хэлэгдээ. һуралсалда хабаадаһан партийна организацинуудай секретарьнар болон соёлой хүдэлмэриин харюусалгата хүтэлбэрилэгшэд эндэ болоһон хөөрэлдөөнһөө зохихо тобшолнуудые хэжэ, энэ хүдэлмэриеэ эдэбхижүүлхэ бээз.

С. БАЛСАНОВ,
манай штатнабэшэ корр.

ҮНЭ СЭНГҮҮД Т... ХҮН ЗОНОЙ һАН...

Эд бараанай ба туһаламжануудай сэнгүүд тухай республикын хүн зоной һанамжа мэдэжэ абаха зорилготойгоор анкетнэ шэлэмэл шэнжэлгэ Буряадай Статистикын управлени байгша оной май-июнь һаранuудта үнгэргэбэ. 15 райондо ба Улаан-Үдэ хотодо 300 эрхэтэндэ үнэ сэнгүүд тушаа асуудал табигдаһан байна. Эдэнэй 54 процентнь хүдэлмэришэд, 22 процентнь алба хаагшад, хүтэлбэрилэгшэд ба мэргэжэлтэд болоно. 13 процентнь пенсионернүүд, 4 процентнь колхознигууд гээд тодорхойлоо һаа, 7 процентнь бусад гэһэн графада (кооператорнууд, һурагшад, гэрэй эзэн эхэнэрнүүд, саг зуура хүдэлдэггүй хүнүүд) оруулагдана.

Эдэ зоной 236-ниинь гэхэ гү, али 79 процентнь эдеэ хоолой зарим продуктнуудта анханайхидаал адли доогуур сэнгүүдые үлөөхэ, предприя-

тинуудта нэмэ
ри түлэгдэхэ
54 хүн (18 про
дээшэлүүлэгдэхэ
ушарта олзо до
дан, мүнгэн по
үгтэхэ ёһотой

Нэгэ янзын,
хэрэгтэй гэжэ
тэд иимэ прод
гүүд тэрэ занда
гэбэ: мяханд
процент); һүнд
процент), хилээ
(47 процент),
да — 102 хүн (4

Элдэб янзын
эдеэ хоолой, эд
үргэлжэ худал
байгаа һаань,
мүнөөнэйхиһөө
дундуур зэргын
лэхөөр бэлэн

Эдеэ хоолой
тэ, эд бараанд
нуудта үнэ сэнг
һанаае зобооно

	хүнүүд
Эдеэ хоолой продуктнууд:	
мяхан	281
һүн	220
хилээмэн	157
хартаабха	109
үрэ жэмэс	101
овощ	100
Эд бараа ба туһаламжанууд:	
ехэшүүлэй хубсаһан ба дотор хубсаһан	222
ехэшүүлэй гутал	224
мебель	206
хүүгэдэй хубсаһан ба дотор хубсаһан	197
хүүгэдэй гутал	164
гэр байрын ба коммунальна хангалгын түлөө	101

Ороной дэлгүүрэй экономикодо оролгодо иимээр хандана гэбэл:

дурагүйгөөр — асуугдаһан зоной 43 процент

нэгэ янза бэшээр — 31 процент

дэмжэлгэтэйгээр — 7 процент

хайша хэрэгээр — 2 процент

харюусажа ядалдаба — 17 процент.

Үнэ сэнгүүд ямараар бүридэхэ ёһотойб гэһэн асуудалда иимэ харюунууд үгтэбэ: 148 хүн — эдеэ хоолой, эд бараанай бүхы зүйлнүүдтэ гүрэн түрэ тогтууритай сэн байлгаха ёһотой гэһэн, 95 хүн — эдеэ хоолой ба эд бараанай зарим зүйлнүүдтэ, 46 хүн — харюусажа ядаа. Оройдоол 11 хүн (4 процент) бүхы продуктнуудта ба эд бараанда сэнгүүд дэлгүүрэй гүримаар тогтоогдохо ёһотой гэжэ тоолоно.

Бии байгаа рознично сэнгүүдые хубилгаһанай хэрэггүй, эдэ сэнгүүдэй дээшэлбэл, олон хү-

нэй материальна
шолхо гэжэ асу
олонхинь харюуда

Хэрбээ сэнгүү
бэл, эгээл шухэ
та ба эд бара
тай сэнгүүд үлөө
бусадтань хэрэ
гэжэ тогтоохо
зоной 81 проце

Мүнгэнэй реф
һэнэй хэрэгтэй
далда 124 хүн
һэн харюу үгэбэ
рюу үгэжэ яд
ниинь (17 проце
гэжэ харюусаа.

Дэлгүүрэй эко
ходо, олон эд б
жануудта үнэ,
шэлхэ гэжэ асу
85 процентнь
34 процент
бараа ба туһал
тамаггүй элбэг
һанамжаяа элир

Буряадай

«Сагаан алтаяа» сэбэрээр абая!

УРАГШАТАЙ БАЙБА

Үндэр хада, ууланууд үдхэн буртаг ой модотой газартай Захааминда хонин ажахы эрхилхэ гээшэ хүнгэн хэрэг бэшэ гэжэ тоологдодог.

Тиибэшье һаань эндэхи хэдэн ажахы хонин һүрэгөө үдхэжэл байһаар. Муу бэшэ үрэ дүнгүүдые туйлана. һүүлэй үедэ район соо хурьгадые олоор абаха талаар зуутан хонишод олошоржо, республика соогоошье алдар сууда гаража байдаг нүхэд бии болоо. Жэшээлхэдэ, Хамниин совхозой ахалагша хонишод Елена Ринчиновна Норбоева, Георгий Галданович Базаров, Михайловкын совхозой хонишон Илларион Иванович Яньков гэгшэдые онсолон дурдахаар. Эдэ түрүү хонишодой жэшээгээр хүдэлдэг, эрхим амжалтануудые туйладаг хонишод Захааминда жэлһээ жэлдэ олошорно.

Эдэ үдэрнүүдтэ «сагаан алтаяа» хуряаха халуун хаһын үедэ олон ажахынуудай хонишод эрхим дүнгүүдые туйлаба. Тусхайлбал, Хамниин совхозой хонишод байгша ондо 4462 томо хонидой, 1280 хурьгадай нооһо хайшалаа. Хамниин, Бүргын отделенинүүдтэ нооһо хайшалалгын хоёр пункт эмхидхэгдээд, июниин 22-һоо 28 болотор ажахын бүхы хонидой нооһон хайшалагдажа дүүргэгдөө һэн. Нооһо хайшалагшад И. Е. Овчинникова, М. И. Иршутов, Л. Ц. Дашеева, А. Н. Норбоев, Б. Д. Цыренов болон бусад эрхимээр хүдэлжэ, үдэр бүри 50-һаа 70 хүрэтэр хонидой нооһо абажа байгаа. Пенсионер З. А. Ринчинова үдэр бүри 35—40 хониной «дэгэл тайлажа» залуушуулдаа ажалай оншын жэшээ харуулжа байба.

Бүхы хонидоо богони болзорто шанартайгаар хайшалһанай ашаар совхозой хонишод нооһо абаха түсэбөө сүм дүүргэжэ шадаба. Бүхы дээрэнь ажахыда 139,11 центнер нооһон хайшалагдаха ёһотой байгаад 143,52 центнер абтаа. Г. Г. Базаровай, Е. Р. Норбоевагай даадаг эхэ хонидой, Д. Ц. Цыреновэй, Э. Ц. Цыреторовэй хүтэлбэрилдэг хурьгадай, Ц. Е. Джиповэй харууһалдаг хусануудай бригадануудай коллективүүд «сагаан алтаа» абаха түсэбүүдээ холо үлүүлэн дүүргэбэ.

Тэрэшэлэн Хамниин совхозһоо һая һалажа амяараа ажахы болоһон Хуртагын совхозойхид хүршэнэрһөө ехэ дутаагүй. Мүн эндэшье 4400 ехэ хонидой, 2100 гаран хурьгадай нооһон хайшалагдаһан байна. Хамта дээрээ 140 центнер нооһон абтаха гэжэ түсэбөөр хараалагдаһан байгаад, бодото дээрээ 142 центнер «сагаан алтан» хуряагдаба. Эндэхи ахалагша хонишод Н. О. Цыденовэй, Б. Н. Раднаевай хүтэлбэрилдэг эхэ хонидой отарануудай коллективүүд түсэбүүдээ үлүүлэн дүүргэбэд. Хурьгадые харууһалдаг Б. П. Шагдурова, М-Ж. Д. Гомбоев гэгшэдшье нооһо абаха түсэбөө дүүргэжэ шадаба.

Энэ хүдэлмэридэ совхозой хүдэлмэришэн Э. Д. Доржиев, Хамниин участогай ветфельдшер Шагаева, Хуртагын үхибүүдэй саадай хүдэлмэришэн Т. Ц. Ендонова, Хуртагын дунда һургуулиин һурагшад Оюна Шангаева, Сэсэгма Раднаева, Дэнсэма Боршонова һайнаар хүдэлжэ, үдэр бүри 30—40 хониной нооһо хайшалжа байгаа. Эдэ болон бусад нүхэдэй эршэтэ ажалай ашаар совхозой бүхы хонид хүдэлмэриин 10 үдэрэй туршада хайшалагдажа дүүргэгдэбэ.

Энээнһээ гадна, «дэгэлээ тайлуулһан» хонидые элдэб үбшэнһөө һэргылхын тула угаажа баһал дүүргээ. Энэ хүдэлмэридэ С. Х. Хандуев, Г. Р. Ендонов, И. Д. Цыбиков, Д. Д. Цыдыпов болон бусад эрхимээр хүдэлөө.

— Нооһо хайшалха, хонидые угааха хүдэлмэри манай совхоздо эмхитэйгээр, һайн шанартайгаар үнгэргэгдөө гэжэ тэмдэглэхэ байнаб. Сэбэр утаһанай ехэ гарасатай нооһон абтаха, тэрэниие гүрэндэ худалдаха түсэбтэ даабаришье дүүргэгдэхэ гэжэ найданабди, — гээд Хуртагын совхозой ахамад зоотехник Н. Янжиев хөөрэнэ.

Тэрэшэлэн Дүтэлүүрэй совхозой ажалшад байгша ондо оройдоол 6 отара хонидые хайшалха байгаад, бага ехэшье һаань «сагаан алтаяа» гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа абахын тула Үлэнтын Адаг гэжэ газарта хайшалалгын шэнэ пункт барижа ашаглалгада оруулһан юм. Эндэнь 16 машинка тодхожо хүдэлгэгдөө. Тиигэжэ бүхы хонидоо хүдэлмэриин 6 үдэрэй туршада хайшалжа дүүргэбэ. Эндэ дүй дүршэлтэй хайшалагша пенсионер Будлан Хайдапова мүрысөөндэ түрүүлжэ байгаа. Хайшалалгын шэнэ пунктын начальнигаар томилогдоһон совхозой ахамад зоотехник В. Ш. Сосоров бүхы хүдэлмэриеэ һайнаар эмхидхэжэ шадаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

М. ГОНЧИКОВ,
манай корр.

ГАЗ ХЭРЭГЛЭДЭГ БОЛОБО

Ажабайдалдамнай жэл бүри элдэб хубилалтанууд боложол байдаг гээшэ...

Байгша оной эхинһээ Түнхэнэй районой гэрнүүдтэ «Бурятгазай» нэгэдэлэй хүсөөр газова пеэшэнүүд табигдажа, гэрэй эзэн эхэнэрнүүдые нилээд баясуулба. Мүнөө район дотор 250-яад айлнуудта газова пеэшэнүүд бии болонхой. «Райгазай» түлөөлэгшэ, Түнхэнэй участогай мастер Э. А. Сушкеевтэ үшөө 200-аад захилнууд ороһон байна. Теэд газова пеэшэнүүд дуталдана, бүхы захилнуудые хангаха гээшэ һаяар шиидхэгдэхэ хэрэг бэшэ түхэлтэй. Тиигэбэшье Жэмһэгтэ, Түнхэндэ, Хэрэндэ, Аршаанда тиимэ пеэшэнтэй айлнуудай олошорһониие тэмдэглэлтэй. Хүдөөгэй ажалшадай ажабайдалые һайжаруулха талаар «Сибиряк» колхозой правлени ехэ анхаралаа табидаг. Тиимэһээ тус колхозойхидой газова пеэшэнээр элбэгээр хангагдаад байһаниинь гайхалгүй. Харин Шэмхэ һууринда оройдоол гурбан айлда газова пеэшэн тодхогдонхой.

Ангарск хото шадар оршодог Мегетэ тосхонһоо һарадаа нэгэ дахин газай баллонуудые тусхай автомашина асарна.

Байгаали хамгаалха ябадалда газова пеэшэнүүд тон ехэ үүргэ дүүргэхэ аргатай. Илангаяа зунай сагта хэдэн мянган кубометр түлеэ галдахын орондо газ хэрэглэжэ болохо ха юм.

Б. ШАРАКШАНОВ.

БЭРХЭ БАЙХАДА, БЭЕДЭ АМАР

Хэжэнгын районой Хэжэнгын совхоздо А. В. Маланов жолоошоноор хүдэлдэг. Тэрэ ажахын али болохо бүхы ашаануудые зөөдэг ажалша бэрхэ хүбүүн юм. Совхозой хүтэлбэрилэгшэд тэрээндэ эгээл харюусалгатай даабаринуудые үгэдэг, залуу хүбүүн тэдэнэй этигэл найдалые харюулжа, ямаршье хэрэг саг соонь, һайнаар бүтээһэн лэ байдаг юм.

Александр Вячеславович совхозой ямаршье ажал хүдэлмэридэ хүдэлөө һаа, ямар нэгэ юумэ шанаргүйгөөр гү, али һали-були хэхэгүй хүн. А. Маланов ЗИЛ-130 түхэлэй машинын жолоодо мүнөө һууна. Гэбэшье хэрэгэй гараа һаа, ямарханшье машина жолоодохоор бэлэн, жолоододогшье юм. Совхоздо хэхэ ажал дүүрээ гэжэ юу байхаб, ямаршье сагта хурдан «хүлэгэйнгөө» жолоо баринхай Александр хүбүүн талын харгыгаар табилуулжал ябаха юм.

Совхоздо ажалай халуун хаһа мүнөө бурьялан бусална. Хонидой нооһо хайшалалгын һүүлээр тэжээл бэлэдхэхэ харюусалгатай хаһа хүрэжэ ерээ. Александр Малановшье энэ халуун хаһада совхозойнгоо ажалшадтай хамта хүдэлнэ. Хонидые хайшалалгын үедэ тэрэ машинаараа нооһо зөөгөө, мүн хайшашадые хайшалалгын пунктда Хэжэнгэһээ асардаг байгаа. Вячеслав мүнөө тэжээл бэлэдхэлгэдэ хабаадалсана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хэжэнгын совхозой жолоошон А. В. Маланов.

В. ГАРМАЕВАЙ фототекст.

МЕНЕДЖЕРНҮҮДЫЕ БЭЛДЭН...

ДУШАНБЕ. Таджикистанай ажахынуудай түсэбһөө гадуур абтаһан продукциие аша туһатайгаар худалдажа, хамһабариин үйлэдбэриин, кооперативуудай хүдэлмэриие эмхидхэжэ, нэмэлтэ мүнгэн зөөри, валюта оложо шададаггүй байһаниинь хүн зонойнь һуудал байдалые бүри бэрхэшээлтэй болгодог һэн. Иимэрхүү асуудалнуудые шиидхэхэдэнь мэргэжэлтэ менеджернүүд туһалха юм. Тусхай курсануудта һая һуража эхилһэн агропромышленна комплексын 150 хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэд иимэ шэнэ мэргэжэлтэй болохо. Совет-даниин хамтын «Тайм менеджер интернешнл» предприятиин туһаламжаар Таджик... хын институдта ... нууд эмхидхэгд... курса дүүргэгшэд ... диплом абаха ... зариманиинь Д... ровко гараха ёһ... ликын Куйбышев... томо совхоз тус ... спонсорынь бол...

СЪЕЗДЫН ЭРИЛТЫН ХЭМЖЭЭНДЭ

(Түгэсхэл. Эхининь 1-дэхи нюурта).

Районой мал ажалай дүнгүүдэй доройтожо байһан тухай тодорхой баримтануудые партиин обкомой аграрна таһагые даагшын орлогшо В. М. Кашин дурдаба. 1989 ондо урдахи жэлэйхиһээ 1100 центнер бага һүн һаагдаһан байха юм. Жэлэй туршада үнеэнһээ дунда зэргээр 190 килограмм һүн багаар һаагдадаг болоод байгаа. Хэрбээ 1985 ондо районой һаалишад республикын дунда зэргын хэмжээнһээ 120 килограмм ехэ һү һаадаг байһан һаа, үнгэрэгшэ жэлдэ 235 килограмм бага һү абаа. Үнгэрһэн хахад жэлэй туршада ушар байдал һайн тээшээ хубилаагүй, һүн, мяхан багаар тушаагдаа, һү һаали доошолно. Тииншьегүй яахаб... Харбяангуудай һаалишад зундаа һаахаар түхеэрэгдэһэн газартаа ябагаар ошохо баатай болоно. Саянай совхоздо һаалишадые һэлгэхэ хүн олдодоггүй, «Восточные Саяны» колхоздо һаалишадшье дуталдаһаар. Худалдаа наймаанай, соёлой, элүүрые хамгаалгын, ажаһуудалай эрилтэ хангадаг хүдэлмэрилэгшэд малшадай зуһалангуудта ошодоггүй гэжэ үгэ хэлэгшэ шүүмжэлээ. Мүрысөөншье эдэ ажахынуудта мартагданхай. Бэлшээри муу, дуталдана гэлсэнэ, теэд июлиин 20-ной байдалаар районой һүнэй 25 фермын нэгэндэньшье һаагдадаг малда ногоон тэжээл нэмэжэ үгтэнэгүй.

Үүлтэртэ малай гурбан фермэ байһан аад, мүнөө нэгэшье тиимэ фермэ үгы. Мал ажалда оньһожоруулга нэбтэрүүлхэ хэрэг мартагданхай шахуу, хэрбээ республика дотор һүнэй фермэнүүдэй ажал хүдэлмэри 70 процент оньһожоруулагдаһан гэжэ тоологдодог һаа, Түнхэндэ миин лэ 42 процент болодог байна.

Районой ажахынуудта хартаабха үргүүлжэ хуряаха хүдэлмэри анхарагданагүй, жэл бүри 400 шахуу тонно үрэһэ бэдэржэ таридаг, Саянай совхоз, «Мир» колхоз үрэһэ хаагаха байрагүй зандаа.

Арендне гуримаар хүдэлдэг коллективүүд Түнхэнэй райондо олон гэжэ данса тоосоонуудта хэлэгдэдэг, үнэн дээрэ Түнхэнэй совхоздо, «Сибиряк» колхоздо ажахы эрхилэлгэдэ һайн тээшээ болоһон хубилалтанууд үсөөн гэжэ шалгалта харуулаа.

Эдэ дутагдалнуудые усадхаха талаар партиин райком, тэрэнэй бюро ямар хэмжээнүүдые абанаб гэһэн асуудалай гарахань хуулита. Хэрбээ урдань ажахын зургаануудай шиидхэхэ асуудалнуудые тоогүй олоор харадаг байгаа һаа, һүүлэй жэл хахадай туршада партиин райком миин лэ хоёр дахин энэ асуудал хаража үзэһэн байна, эдэ бүгэдые партиин райкомой нэгэдэхи секретарь мүнөө үе сагай эрилтэ гэжэ сэгнэдэг байба. Тохёолдоһон байдалһаа, гэзгэдэлһээ яажа гарахаб гэһэн асуудалда партийна комитет, олонхи партийна эхин организацинууд тодорхой харюу олоогүй гэжэ хэлэлтэй, гэхэһээ байха ажабайдалай шухала удха шанартай асуудалнууд шиидхэгдэжэ байһан хэрэгтэй ямаршье холбоогүйгөөр, ёһын тэдыдэ харагдадаг гэжэ хэлэмээр.

Заседани дээрэ «Сибиряк» колхоздо тохёолдоһон байдал эрид шанга шүүмжэлэлдэ ороо. Ажахын бүхы һалбаринуудай үрэ дүнгүүдынь доошолно, мал ажалда хүдэлхэ хүнүүд дуталдана, тэдэнэртэ таарамжатай эрхэ байдал зохёогдоногүй гэжэ хэлэгдээ. Эндэ хэн зэмэтэйб? Юу хэлэхэб, нэн түрүүн эндэхи коммунистнууд, хүтэлбэрилэгшэд. Бүхы дутагдалнуудта шалтагаануудые олохые һэдэһэн түрүүлэгшэ Ю. П. Седов гансаараа зэмэтэй гү? Бодожо үзэхөөр... Нёдондо жэлэй июнь һарада партиин райкомой бюро «Цеховэ парторганизацинуудай дайшалхы шанар шэнжые дээшэлүүлхэ талаар «Сибиряк» колхозой парткомой хүдэлмэри тухай» асуудал хаража үзэһэн байгаа. Тэрэ гэһээр энэ хэрэгтэ һайн хубилалтанууд болоогүй, теэд райкомой бюро энэ тогтоолые хиналтаһаа гаргаа. Саянай совхозой коммунистнууд суглаан дээрэ мүрысөө эршэдхэхэ, эдэбхижүүлхэ гэлдэһэн аад, мүнөөшье хубилһан юумэн алга, жэл соо хоёр суглаа үнгэргэһэн «Мир» колхозой Сагаан-Нуурай отделениин коммунистнууд тоосоото суглаан дээрээ юун тухай хэлсэхэ хаб гэжэ барагсааханьшье хүшэр хаш. Хүн зоной дунда ябуулагдадаг ойлгууламжын хүдэлмэри ямар гээшэб, харуулан ойлгуулха хэрэгсэлнүүд элсүүлхы үүргэеэ дүүргэнэ гү гэһэн асуудалнуудта сэдьхэл хангама харюу үгэхэнь бэрхэтэй гэжэ заседани дээрэ хэлэгдээ.

Эдэ үдэрнүүдтэ эхилһэн тэжээл бэлэдхэлгэдэ хүн зон партийна комитедүүдэй элсүүлхы, эмхидхэхы хүдэлмэрээр зоригжуулагданхай гараа гэхын аргагүй, олонхи ажахынуудта тэжээл бэлэдхэлгын болзор, ямар техникэ хабаадахаб, үндэр бүтээсэтэ ажал яажа урмашуулагдахаб гэхэ мэтын асуудалнууд хэлсэгдээгүй. Эдэ бүгэдэ ажалай үрэ дүнгүүдтэ, шанарта, эршэ бүтээсэдэ эли тодоор харагдана. Зүгөөр район дотор ябахада, нюдэ баясуулма үндэр ута һүри харагдаагүй байһаар, витаминтай ногооной гурил татадаг 13 агрегадай 8-ниинь үшөө хүдэлгэгдөөгүй байгаа.

Үүлтэртэ мал үсхэбэрилхэ талаар кооперативай хүтэлбэрилэгшэ В. Д. Зарбаев малай тоо толгой олошоруулха, үүлтэрыень һайжаруулха талаар дутагдалнууд тухай хэлэхэдээ, «Сибиряк» колхоздо искусственна аргаар үрэжүүлгын пунктнууд хүдэлгэгдэнэгүй, гунжадые ехэ һү үгэдэг үнеэд болгохо бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулагданагүй, һая һургуули дүүргээд ерэһэн эдир залуу басагадта табин үнеэ һааха даабари үгэхэдэ, ямар һаалишад тэсэжэ хүдэлхэб? Иимэ байдал «Сибиряк» колхоздо тохёолдоһоор үнинэй гэжэ шүүмжэлэгдэбэ.

Газар тарялан эрхилхэ зональна системын эрилтэнүүдые баримталаагүй ушарһаа ниитын малда ядамаггүй хүрэхэ һайн шанартай тэжээл бэлэдхэгдэнэгүй, нютагай эрхэ байдалда үндэр ургаса үгэхэ сортнуудые таринггүй, тудаһан үрэһэ хаяхада, үндэр ургаса абтахагүй гэжэ партиин обкомой бюрогой гэшүүндэ кандидат, Буряадай хүдөө ажахын эрдэм шэнжэлгын институдай директор Б. И. Николаев тэмдэглээ. Нютагай эрхэ байдалда таарахагүй үрэһэ таряад, үтэгжүүлгэ хэм хирэгүй хаяжархёод, «сагай уларил зэмэтэй» гэлдэдэг мэргэжэлтэдшье байдаг гэжэ үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлээ. Газар тарялангай талмайн бүридэлдэ анхаралаа табиһандал адляар мал үсхэбэрилхэ хэрэгые мүн лэ эрдэмэй зууршалгаар бүридхэхэ шухала гэжэ эрдэмтэ һанамжалба. Олон үнеэд һубайрна, нарай мал гарзална, үүлтэр һайжаруулха хэрэг обёорогдоногүй, эдэ асуудалнуудые шиидхэхэдээ, энэ нютагта эгээ таарамжатай үүлтэрэй мал шэлэхэ, тэдэниие һайн шанартай тэжээлээр ядамаггүй хангаха шухала.

һүүлэй жэлнүүдтэ хубилган шэнэдхэлгын хэрэгтэ районой ажалшад эдэбхитэйгээр оролсоһон аад, экономическа асуудал, мяха, һү ехээр үйлэдбэрилхэ асуудал анхараагүй, ёһотой һайн шэнжэлэл үгы байгаа гэжэ партиин обкомой хоёрдохи секретарь К. А. Албашеев хэлээ. «Сибиряк», Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудта экономическа дүнгүүдынь бирагүй, ажалай газарта эмхидхэлэй, журамай һула байхада, хүн зониие хүдэлхыень эльгээхэнь хүшэр. Бүхы юумэ өөһэдөө мэдээд шиидхэдэг болобобди, демократиин ёһо гуримаар ажаһуунабди гэлдээд, түнхэнэйхид жэлэй туршада бүхэли һалбаряа — хонин ажалаа үгы хэһэн байна. Хонидой бэлшээри үгы, ашаг үрэнь бага гэһэн шалтагаан олоод, таарамжатай тэнсүүриинь олохо бэээ гэн гэһээ, бүхы хонидоо мяханда тушааха гээшэ зүбтэй хэрэг бэшэ. Хэрбээ «Сибиряк» колхозой мүнөө нэгэшье хонигүй болоо һаань, ленинэйхид хонин ажалаа гэдэргэнь һэргээхэл болоо хабди, хонишон болохо хүн олдохонь хэбэртэй гэлсэнэ. Шухала асуудалнуудые иигэжэ шиидхэжэ болохогүй гэжэ партиин обкомой секретарь мэдүүлбэ.

Мүнөө республикынгаа 1 миллион 150 мянган хүн зониие эдеэ хоолоор хангаха гээшэ политическэ удха шанартай асуудал болонхой гэжэ республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов заседани дээрэ үгэеэ эхилээ. Республикын Верховно Соведэй түрүүшын сесси дээрэ хүн зониие эдеэ хоолоор хангалгые һайжаруулха хэмжээнүүд хараалагдаһан байгаа, мүнөө хүн бүхэн тэрэниие бэелүүлгэдэ арга боломжоёо элсүүлхэ уялгатай. Иимэ эрилтын табигдажа байхада, ажахынгаа һалбаринуудые хойно хойноһоонь усадхажа байһан хүтэлбэрилэгшэдые ойлгохонь бэрхэтэй. Арай гэжэ байгуулагдаһан шубуунай фабрика хаагдаа, эдеэ хоолой улам хомор боложо байһан сагта хониин ажахыгаа үгы хэһэнэйнгээ түлөө хэн нэгэн харюусалгада хабаадуулагдаа гү гэһэн асуудал сэхэ табигдаба. «Восточные Саяны» колхозой теплицэдэ хүнэй эдихэ ургаса гараха гү гэжэ һэжэглэмээр, хартаабхын тарилга буртаг ногоондо дарагданхай, нарин тарилгашье гэжэ байхагүй.

Хүдөө нютагта худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэд хүн зоной олон янзын эрилтэ хангажа шадаха байна гэжэ Мухар-Шэбэрэй районой эд хэрэглэгшэдэй кооперациин эдэбхи үүсхэл харуулна гэжэ правительствые толгойлогшо үргэлжэлүүлбэ. Тиин гэһэй Түнхэнэй райондо эдеэ хоол элбэгжүүлхэ программын саарһан дээрэшье табигдаагүй байһые үгэ хэлэгшэ эрид шүүмжэлбэ. «Сибиряк» колхоздо урдань 160 тонно эдеэ хоолой зүйлнүүдые хадагалха холодильник баригдаһан аад, мүнөө тэрэнь хооһон, бүхы райноороо тэрээн соо хадагалха юумэгүй байха гээшэ хайшаа юм гэжэ нүхэр В. Б. Саганов үргэлжэлүүлбэ.

Кадрнууд тухай олон юумэ хэлсээд, энэ асуудал шиидхэхэ замууд тодорхойлогдоогүй байһаар. һаяхан район дотор 100 трактор бүхэндэ 117 механизатор, 100 автомобиль бүхэндэ 115 жолоошон бии гэжэ тоологдодог байһан, харин мүнөө болоходо, энэ тоонууд тус тустаа 97, 100 болотороо үсөөрөө гэжэ тоо баримтанууд гэршэлнэ. Хүн зоной ажабайдал һайжаруулха хэмжээ абаагүй һаа, «Сибиряк» колхоздол адли, кадрнуудые бэдэрхэ саг ерэхэ, мал харууһалха, таряа тариха хүнүүдые олохонь хэсүү болохол гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Эдеэ хоол элбэгжүүлхэ программа үгы һаа, һалбари бүхэнөөр хүдэлмэриин тон тодорхой түсэб табигдаха ёһотой, буряад зоной ажахын гол һалбаринуудай нэгые — хонин ажахые усадхаһые юугээршье сагаарулхын аргагүй. Арад зоной баялигай, хүндын дээжэ — хониной төөлэй айлшандаа табиһагүй буряад хүниие, бүхэли аймагые ямар гэжэ нэрлэлтэйб, хонин ажалда шалгаржа, Ленинэй хоёр сердендо хүртэһэн Гатап Шойбонов болон бусад олон бэрхэ хонишодой дүй дүршэлые мартажа болохо аал. Эдэ бүхы асуудалнууд мүнөөнэй үе сагта политическэ шэнжэтэй болоо. Ажалша коллективүүдэй, предприятинуудай бэеэ даанги байдалые дэмжэхэтэйгээ хамта партийна комитет, тодорхойлон хэлэбэл, партиин райком кадрнуудые хүмүүжүүлхэ, хубаарилан табиха хэрэгые гартаа бата бэхеэр барижа, зүбөөр шиидхэжэ байха зэргэтэй. Энэл ушарта парти арад зоной, общесвын манлай байха эрхээ хуулита ёһоор бэшэ, бодото хэрэгүүдээрээ батадхан харуулха байна гэжэ партиин XXVIII съездын делегат В. Б. Саганов үгэеэ түгэсхэбэ.

Партиин райкомой нэгэдэхи секретарьиин тоосоон районой партийнай бүхы эдэбхитэдэй тоосоон шэнгеэр сэгнэгдэхэ зэргэтэй. Мүнөө уялга үүргэнүүдые амяарлан хубаарилга хүсэндөө ороо, ушар тиимэһээ партийна ажал хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдые сэгнэхэдээ, ажахын жэжэ божо баримтануудые тоолонгүй, политическэ түхэл янзатай шэнжэлэл хэхэ саг хүрэжэ ерэнхэй гэжэ партиин обкомой нэгэдэхи секретарь Л. В. Потапов хэлэбэ. Район доторхи байдалай, ажалай дүнгүүдэй ахир болоһон ушарые зарим нэгэн демократическа шэнжэтэй хубилалтанудай хойшолон гэжэ сэгнэхые һэдэнэ, теэд демократическа хубилалтанудай болоходо журам, харюусалга арга заатагүй һуларха гэжэ хэлэхээр аал? Урдань журам, харюусалга тухай эрилтэнүүд Устав дотор үгы байгаа гү гэжэ үгэ хэлэгшэ асуудал табяад, район дотор болоһон хубилалтанууд партийна организаци дотор эрилтэнүүдэй һуларһанай хойшолон гэжэ сэгнэбэ. Партиин XXVIII съездын батадан абаһан Программна мэдүүлгэ болон бусад шиидхэбэринүүд дотор партиин ажал ябуулгын түхэл маягуудай, онол аргануудай хубилһан тухай хэлэгдээ, тэдэ хубилалтанууд партийна организаци бүхэнэй ажабайдалда нэбтэрэн орожо, шэнэ оршон байдал түхеэхэ зэргэтэй. Саашадаа Саянай, Харбяангуудай совхозуудта боложо байгаа һайн хубилалтануудые дэмжэн хүгжөөхэ шухала гэжэ үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлбэ.

Хүдөө ажахыда үйлэдбэри эрхилхэ шэнэ түхэл маягуудые дэмжэхэ, гэр бүлын, арендне подрядай гуримаар ажахы эрхилэгшэдтэй эртээнһээ хэлсээ баталжа, ниитын эдеэ хоолдо нэмэлтэ оруулха гээшэ шухала хэрэг мүн, республикын Верховно Соведэй энээн тушаа абаһан тусхай тогтоол жэншэдгүй бэелүүлэгдэхэ ёһотой, дэлгүүр дээрэ эдеэ хоолой үнэ сэнгэй үдэр бүри ургажа байһантай эбсээд, гараа хабсараад һуужа болохогүй, ниитын хүдөө ажахые, тэрэниие эрхилэлгын шэнэ онол аргануудые нэбтэрүүлхэ гээшэ шухала болоод байна. Хонин ажахые районой дотор усадхаһан ушарые, «Сибиряк» колхоздо шиидхэгдээгүй асуудалнуудай мухардалгые үгэ хэлэгшэ эрид шүүмжэлээ.

Юрэнхы дээрээ партиин райкомой эмхидхэхы, ойлгууламжын хүдэлмэридэ һанаа зобомо дутагдалнууд элирүүлэгдэжэ, эдеэ хоол элбэгжүүлхэ хэрэгтэ районой бүхы ажалшадые элсүүлхэ талаар бүхы юумэ хэхэ шухала гэһэн эрилтэ КПСС-эй Түнхэнэй райкомой, эндэхи парторганизацинуудай, коммунистнуудай, бүхы ажалшадай үмэнэ партиин обкомой бюро габижа, тодорхой тогтоол баталан абаһан байна.

Р. ГАРМАЕВ,
манай тусхай корр.

Таниие ямараар ханганаб?

БУЛТАНАЙ ОРОЛДОҺОНОЙ АШААР

мал олоор барихын аргагүй. Тиимэһээ мяханай зүйл бэдэр-хэ ушар гарана. Рязаниин, Оренбургын болон бусад об-ластьнуудтай мяха абаха тухай хэлсээ баталанхайбди. Зарим областьнуудтай ажахынуудай ехэнхинь хүргэжэргүй. Үнгэрһэн жэлдэ Рязаниин областиин ажахы-нууд түсэбһөө 1000 тонноор бага мяха үгөө, бидэниие ехэ шахардуу байдалда оруулаа.

Энэ асуудалаар Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Со-ведтэ, Худалдаа наймаанай ми-нистерствэдэ хандаха ушартай болоогдоо. Районой ажалшадые эдээ хоолой зүйлнөөр хүсэд һайнаар хангахын тула манай УРС-ын хүдэлмэрилэгшэд, хү-тэлбэрилэгшэд эдэбхитэй ажал ябуулгануудые бэелүүлнэ. Би УРС-ын начальнигаар табадахи жэлээ хүдэлжэ байнаб. Саг да-ра шиидхэхэ асуудалнууд ехэ олон.

Буряадай АССР-эй Министр-нүүдэй Совет ушала олон асуу-далнуудые зүб тэшэ шиид-хэхэ хэрэгтэнэй аргагүй ехэ туһаламжа хүргөө. РСФСР-эй арадай депутат, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Сове-дэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи ор-логшо В. К. Аглаов Хойто-Бай-галай районой ажалшадай бо-дото байдалые һайнаар мэдэ-дэг һэн тула али бүгэдын ту-һаламжа хүргэдэг, дэмжэдэг.

Үнгэрһэн жэлдэ би Дунда Азиин союзна республикануу-даар, Украинын хото городуу-даар, Монгол, Хитад оронуу-даар ябажа, хэлсээ баталһан байнаб. Хэлэншье ябахада, хэ-дэшье хандахада, ой модо, хүн-рөөдмэл хэрэглэлнүүдые, шу-лууһ нүүрһэ, торф эридэг бай-на юм. Манай Хойто-Байгалда модо ехээр отолхын аргагүй. Эндэмнай отолхо модонһое угы юм. Шулуун нүүрһэнһэе гэжэ угы. Ан, амитадые ехээр агнахын аргагүй. Хойто-Байгалай ангуушад хэрмэ, булга, ондатра баридаг гэшэ аб даа. Тэдэ энэ арһаар ямар ехэ юумэ андалдажа абаха гээшэ-бибди?

Манай Хойто-Байгалда ан, илангаяа хэлтар хара үнэгэ, пе-сец, норко, туулайнуудые олоор үсхэбэрилжэ болохоор байна. Ан олоор үсхэбэрилээ һаа, бу-хы зониие хүдэлмэритэй болго-хо, харин түргэнөөр сэхэ най-маа хэхэ аргатай болохо зэр-гэтэйбди. Эндэхи нуур сөөрэ-мууд соо загаһан яһала олон. Загаһашад тусхай бригада-нууд эмхидхэхэ хэрэгтэй. Ан олоор үсхэбэрилээ, шэнэ фер-мэнүүдые бариха асуудалнуу-дые бидэ мүнөөдэр шиидхэхэ ёһотойбди. Ангай арһа худалда-ха, районойнгоо ажалшадые эдээ хоолой зүйлнүүдээр хан-гахадаа бидэ ехэ анхарал хандуулха болонобди. Энэ асуу-далнуудые шиидхэхэ хүдэлмэри Хойто-Байгалай районно, го-родской, сельсэ, поселково Соведүүд анхаралда абаха ёһо-той гээд һанагдана. Нютагай-хан зарим Соведүүд арга боломжо-нуудые хүсэдөөр, шадамар бэр-хээр хэрэглэнхэ, ажалшадай һү-дэл байдалые һайжаруулха ха-рюусалгатай. Манай арадай депутатнууд хэдэр бүринн оролдоно, шадабари гаргажа, эдэбхитэй ябуулгануу-дые бэелүүлхэ ушартай боло-но.

Северобайкальск хотодомнай «Туяана» нэгэдэлэй филиал хү-дэлдэг юм. Энэ филиалай хү-дэлмэрилэгшэд эршүүлэй сам-сануудые, эхэнэрнүүдэй хүнгэн платинууд болон бусад хубсаһа хү-нар өөдөг байһан юм. Районой-мнай ажалшад энэ филиалай хүдэлмэрилэгшэдэй өөһон хуб-саһа хунар ехэ дуратайгаар ху-далдан абадаг болонхой. Тус филиалай цехүүдые үргэдхэхэ, үйлэдхэ гэбэл, өөдолой фабри-ка Северобайкальск хотодо бариха хэрэгтэй. Өөдолой фаб-рика байгаалиие бузарлаха бэ-шэ ха юм. Энээндэ сэбэрлэхэ түхеэрэлгэнүүдшье . хэрэгтэй. Өөдолой фабрика бариа һаа, бидэ городойнгоо эхэнэрнүү-дые хүдэлмэриэр хангаха болохо байнабди.

Һүүлэй мэдээгээр манай Се-веробайкальск хотодо 500 эхэ-нэрнүүд хэхэ ажалгүй, гэртээ һууна. Фабрика барая һаа, рай-онойнгоо ажалшадые хямда сэнтэй гоё һайхан хубсаһаар хангадаг болохо ха юмбибди.

Энэ шухала асуудалые ойрын сагта зуб тэшэнь шиидхэхэ шу-хала гээд һанагдана.

Манай УРС-ын хүдэлмэри-лэгшэд Хойто-Байгалай, Муйн районуудай ажалшадай эрилтые хүсэд һайнаар хангаха зорил-гоёо бодохо ёһотой. Бэелүүл-жэ шадана. Үнгэрһэн жэлдэ хүн бүхэндэ 100 кило-грамм хүргэхөөр мяха худал-даабди. Улаан-Үдэ хо-тын ажалшадта тус түсэбэй хүн-дэ сэргээр 63 килограмм мя-ханай зүйлнүүд худалдагдаа.

УРС-ын хүдэлмэрилэгшэд оролдого, шадабари гаргаһа-най ашаар манай Хойто-Байгалай зоной эдеэ хоолой зүйлнүүд, яблоко, овощ, жэмэс алишье сагта дүтэмэггүйгөөр худалдагдана. Сагаан эдеэнэй зүйлөөр ажалшадые хүсэд хангаха асуудал мүн лэ зүб тэшээ шиидхэгдэнэгүй. Һү, ээзгэй, тарааг худалдаа наймаанда абаһан байна. Ажалшадай гомдол бариха ябадал үзэгдэдэг.

Үнгэрһэн жэлдэ манай ОРС-ын коллектив 180 миллион тү-хэригэй эд бараа худалдаха даабаринаа дүүргөө. Энэ жэлдэ 192 миллион түхэригэй эд бараа худалдаха даабари абан-хайбди. Энэ тон ехэ, хүнгэн бэшэ зорилго бэелүүлхэ ёһотойбди. УРС-манай 5000 хүдэл-мэрилэгшэд энэ түсэб дүүргэ-хын тула эдэбхитэйгээр хүдэлжэ байна.

Бидэ байгша оной нэгэдэхи кварталай даабари 101 процент дүүргөө, КПСС-эй Северобай-кальскын горкомой, арадай де-путатнуудай городской Соведэй дамжуулгын Улаан туг шагнагдаа һэмди.

Олонхи магазин, столовонууд, хүдэлмэриин коллективүүд даабаринуудаа дүүргэжэ, ажалшадые хүсэд хангажа байна. Манай УРС-ын хүдэлмэрилэгшэд ажалшадай худалдаа наймаанай хэрэгтэй асуудалнуудые зүб шиидхэхые оролдоно.

Манай Хойто-Байгалай райо-ной ажалшад БАМ барина, БАМ-ай харгы ашаглана. Эдэ-нэй хэрэгжэмжэ хангаха хэрэг-тэ бидэ хамаг хүсэ шадалаа зо-рюулжа байнабди.

Т. ВЕРДЫЕВА,
«Нижнеангарсктрансстрой» трестын УРС-ын начальник.

УРДЫН ЗАНШАЛ ҺЭРГЭЭГДЭЭ

«Улаан-Аха» колхозой гэшүүд районойнгоо тогтоһоор тэгшэ табин жэлэй ойе ажалай элдэб бэлэгүүдээр баяр баясхалантай-гаар угтан тэмдэглэбэ. Хахад жэлэй дүнгүүдээр һү, тоһо, мяхаар, ноһоор түсэб, уялга-нуудаа дүүргэжэ шадаабди гэ-жэ колхозой түрүүлэгшэ Алек-сандр Цыденович Папаев сог-солон дуулгаад, ажалай хэдэн олон түрүүшүүлые нэрлэбэ.

Хужарай хүдөөгэй клубта хүл-гөөтэй, хүн зон ехэ багагүй һайндэртэ ерэнхэй. Буряад ёһо заншалаараа хубсалһан залуу-шуул ба эдиршүүл концертдэ бэлдэнэ.

Хүшэгын сэлигдэхэдэ, Дари Аюшеевна Будаевагай хүтэлбэ-ри доро дуу хүгжэм зэдэлбэ. Тэрэнэй хонгёо һайхан хоолойе нютагайхид унинэй таниха, мэ-дэхэ. Дари Аюшеевна Будее-ва Бүрэн-Голойнгоо эхин һур-гуулида амаралтадаа гаратараа хүдэлөө. Мүнөө тэрэ саадай үхибүүдые хүмүүжүүлэлсэдэг. Хажуугаарнь үшөө клубайнгаа уран һайханай бүлгэмдэ хабаа-далсажа, залуу үетэниие һурга-жа ябадаг. Тэрэ үдэр олон ян-зын дуунууд, хатар наадан, шү-лэгүүд, шогтой хүхюун үгэнүүд зэдэлээ. Республикын хэдэн райондо багшаар хүдэлһэн С. Г. Дугаров нютаг тухайгаа хэдэн олон шүлэгүүдые уншаа. Ургажа ябаһан залуушуулай дунда хуурша, дуушад, шүлэг-шэд олошоржо байнхай. Тиихэ-дэ энэл нютагай поэт Баир Ду-гаров шүлэгөө уншаа. Энэ үедэ хэдэн үдэрэй туршада бороо-той байжа, Аха гол үерлэжэ, уһанай саада бэеын хүнүүд найрта ерэжэ шадаагүй. Тиигэ-бэшье Нюрганай малшад Ба-рууң-Сагаанай бэлшэрэй фер-мын байра дээрэ хамтаржа, найр наадаяа үнгэргөө.

Үдэрэй хахадһаа хойшо ста-дион тээшэ хүнүүд ехэ, бага-гүй һубарилдана. Түрүүн во-лейболой хоёр команда наа-даа. Эдир барилдаашад шадал хабаяа туршаа. Хэдэн хүбүүд илагшадай тоодо оролсобо. Шамбайшуул гурбан бүлэг бо-ложо барилдаба. Урдань ба-рилдажа ябаһан ветерануудшье хаба шадалаа туршалсаба. Тэ-дэнэй тоодо В. Сыренов, В. Ошоров, Д-Н. Соктов, Ц. Буда-ев, бусад хабаадаба. Бүхэ ба-рилдаашадай дундаһаа Баир Хаптагаев Валера Будаев хоёр түрүүлжэ гараа. Эдэ хоёр хоо-рондоо тулалдахадаа Баирынь диилэбэ. Мүн энэл хүбүүн хо-жомоо районойнгоо барилдаа-шадай дунда нэгэдэхи һуури эзэлээ.

Мүрысөөнүүдэй һүүлээр кол-хозой правлени, партийна ба профсоюзай организацинуудай зүгһөө дайнай ба ажалай вете-рануудта үнэтэ бэлэгүүд барюу-лагдаа. Найр нааданай үдэртэ миинтээр эдеэлжэ, элдэб зу-гаа наада дэлгэжэ, урдынгаа заншал һэргээжэ байхада, ур-матай байгаа.

Д. ДУГАРОВ.

АЖАЛШАДАЙ БЭШЭГҮҮД

ЭРТЭЭНҺЭЭ «ШАРГАЯА БЭЛДЭЕ»

Мүнөө үедэ рейсовэ авто-бусуудай үүргэ сэгнэшэгүй. Пас-сажирска автотранспортна 2-дохи предприятиин Хэжэнгын филиалай (хүтэлбэрилэгшэнь А. Жерлов) автобусууд саг соогоо ошожо-ерэжэ, хүдөө нютагаархинда ехэ зохид бо-лонхой. Энэ предприятида 17 автобусые 26 жолоошон жолоо-доожо, арбан гурбан маршру-даар хүн зониие зөөнэ гэшэ. Али нэгэ автобусой эбдэрхэ ушарта хододоо тэрэниие һэл-гэхээр бэлэн үшөө нэгэ автобус байдаг. Тиимэһээл буудалнууд дээрэ хүлеэжэ байһан зондо урматай, автобусой ямар нэгэн шалтагаанаар ерэхэгүй ушар балай гарадаггүй.

Энэ жэлэй түрүүшын хахадта коллектив түсэбөө 111,6 про-цент дүүргэжэ эрхимлэбэ. Жо-лоошод В. М. Зверьков, Э. Н. Жамсаранов, Б. В. Данзанов, Ч. Ю. Галсанов, С. Н. Кокорин, В. Б. Титовой хүтэлбэрилдэг заһабарилагшадай бригада эр-шэмтэйгээр хүдэлнэ.

Һайн юумэнэй хажуугаар муушье юумэн бии. Шиидхэ-хээр болоһон асуудалнууд эн-дэ захаһаа гарадаг. Жэшээнь, олохон автобус хуушарһан, 500 мянган километрһээ үлүү зай гаталһан. Харин шэнэ автобу-суд үсөөнөөр үгтэнэ. Хуушан, һангирхай автобус соо үбэлдөө хүйтэн, тиимэһээ пассажирнуу-дай гомдохонь зүбтэй.

Хэжэнгын автовокзал хуушан байшан соо байрланхай. Хажуу-дань автовокзалай шэнэ бай-шан баригдажа байна, 1991 он-до ашаглалгада тушаагдаха ёһотой. **Тиимэһээ энэ үбэлөө хуушан байра соогоо үнгэргэхэ болонобди. Эртээнһээ байраяа дулаалха, заһабарилха, түлеэ залһа бэлдэхэ хэрэгые районой гүйсэдкомой харюусалгата хү-дэлмэрилэгшэд хинаха зэргэ-тэй. Энээн тухай эдээндэ газе-тээр дамжуулан һануулха хүсэ-лэнтэйб.** Байгша оной түрүү-шын хахадта Хэжэнгын автовок-зал 42.959 хүндэ билет худал-даа. Аян замда гараха һаа до-лоон хоногой урда тээ билет худалдан абажа болоомсор юм. Захил хэһэн хүн зоной гэрнүүд-тэ билет абаашажа үгэхэ ал-бан эмхидхэгдэнхэй. Энэнь дай-най ба ажалай ветерануудта зохид.

Г. БАЛЬЖИРОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Хэжэнгэ.

Элүүр энхын булан

РАДИАЦИ БА БЭЕ МАХАБАДНАЙ

Элшэ хүсэ гаргадаг хэмэл газарнуудай хүн түрэлтэнэй ажал ябуулгын бүхы талада үр-гэнөөр ба түргэнөөр нэбтэрэн орожо байһан мүнөө сагта ион гаргадаг радиацида ороһон хү-нүүдэй тоо улам олон боло-но.

Тэрэнэй хорото хүсэнһөө зо-ниие хамгаалга мүнөө тон шу-хала асуудалнуудай нэгэниинь болонхой.

Ургамалай болон ан амита-дай аймаг, тэрэ тоодо хүнүүд-шье, хэдэн зуу миллион жэлдэ хүгжэжэ, ургажа байхадаа, хэ-мэл бэшэ, харин естественнэ (байгаалиин) радиационно хү-сэнэй саг үргэлжын нүлөөн до-ро байдаг байгаа. Тиимэһээ ра-диаци гэшэ ажаһуудалаймнай таһаршагүй шухала эрхэ нүхэ-сэл мүн гэжэд харагдаха ёһотой.

Манай республика радиаци-онно байдалайнгаа талаар ямар гэшэб гэжэ хаража үзэе. Чер-нобылиин АЭС-һээ холо бэйдаг тула оршон тойрон байдалнай (гамма-фон) хуушан хэбээрээ гэшэ. Һүүлшын экологическа бюллетень соомнай үгтэһэн ба-римтын ёһоор, Буряад орондо-мнай часай 0,014—0,016 мил-лирентгентэй оршом тогтонги. Тиигэбэшье энэ огто хубилдаг-гүй гэхын аргагүй. Тэрэ часай 0,020—0,030 болон дээшээшье миллирентгэн хүрэжэ болохо юм.

Чернобылиин АЭС дээрэ то-хёолдоһон аюулай һүүлээр уласхоорондын элдэб эмхи-нүүд, мэргэжэлтэд ба олониин-тэ энэ асуудалаар ехээр һо-нирходог болоо гэшэ. Тэрээн-һээ уламжалан, манай орондо болон гадаададашье зоной эл-дэб газарһаа абажа болохо элшын хэмжээн шалгагдадаг болоо. Гэр байра соо радон-һоо ба тэрээнһээ таһаржа га-радаг продуктнуудһаа, мүн рентгенээр харадаг медицинскэ аргануудһаа тодхортожо магад-бди. Хэрбээ врачнуудай рент-гентэй холбоотой арга хэхэдээ, бүхы дүримүүдые баримталаа-гүй һаань, РСФСР, УССР бо-лон БССР-эй регионуудта ажа-һуугшад шэнгеэр хүнүүд ра-диациһаа гэмэлтэжэ болохо юм.

Рентгенологи болон радиоло-гиин удха шанарые элүүржүүл-тын бүхы комплекс соо бодо-тоор сэгнэнгүй байжа болохо-гүй. Хэды тиимэшье һаань, тии-мэ шэнжэлэлгэнүүд үндэһэ баримтатайгаар хэгдэхэ ёһотой.

Энээнһээ уламжалан, үбшэн-тэниие элшэ хүсэнэй хүсөөр шэнжэлэлгэ хэхые хэн зүбшөө-хэ ёһотойб — аргалдаг врач гү, али рентгенолог, радиолог гү?

Үбшэлһэн хүниие аргалжа байһан врач лэ рентгенолог, радиологуудтай зүбшэн хэлсэ-һэнэй һүүлээр энэ асуудалые шиидхэхэ хэрэгтэй. Хариин оронуудта, жэшээнь, ГДР-тэ, ямар нэгэн үбшэнтэндэ рент-генээр шэнжэлгэ хэхын урда заабол врачнуудай консилиум зарлагдадаг юм.

Хүнүүд ажалда орохо дээ-рээ, заримашуул жэлдээ хэдэн дахин рентгенээр шалгалта га-радаг. Буряадай АССР-эй Элүү-рые хамгаалгын министерство зоной абажа боломоор рентге-нэй хэмжээ бага болгохо зо-рилготойгоор һэргылэмжын флюорографическа харалга гу-римшуулжа, ондоо болгоһон байна. Үхибүүдтэ тусхай анха-рал хандуулагдажа, таарамжа-тай захиралта гаргагдаа һэн. Хэрбээ үхибүүд түрүүн 7—12 наһанһаа рентген харалга гара-даг һаа, республикымнай Мин-здравай 1990 оной январиин 31-дэ абаһан захиралтын ёһоор, 15-һаа дээшэ наһанһаа, 12 һа-ра соо нэгэ дахинһаа олон бэ-шээр рентгенээр шэнжэлэлгэ хүүлэхэ болонхой. Тиихэдэ баг-шанар, хүүгэдые, ургажа ябаа залуу үетэниие хүмүүжүүлдэг эмхинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд, ниитын эдеэ хоолой, худалдаа наймаанай, медицинскэ хүдэл-мэрилэгшэд рентген-харалга заабол гараха ёһотой.

Тэрээнһээ гадна, нарайлха, на-райлһанай һүүлээр гурбан һа-ра хүсөөгүй, хүхэеэ үбдэһэн эхэнэрнүүд һэргылэлгын флюо-рографи гараха ёһогүй гэжэ тус захиралта соонь заагаатай.

Үбшэлһэн хүнүүдтэ амбула-торно эрхэ байдалда рентген шэнжэлэлгын хэгдэһэн байбал, тэрэнэй больницада оруулагда-хадань, рентгенээр шалгалта дахинаа хэгдэхэ ёһогүй. Хэрбээ энээнэй танда дахинаа дурад-хагдаа һаань, шалгалта гараһан тухайгаа врачта хэлэхэеэ бү гайхагты. Тиихэдээ ямар мэр-гэжэлтэйгээ, хэды жэлэй стаж-тайгаа мүн лэ мэдээсэхэ хэрэг-тэй юм. Рентгенээр хэзээ шал-гуулһан тухайтнай, тэрэнэйтнай дүнгүүд гэхэ мэтын тэмдэглэл-нүүд ямар нэгэн документ соо-тнай бэшэгдэнхэй байха зэргэ-тэй. Үгы байгаа һаань, паци-ент өөрөө энээн тухайгаа асуу-ха эрхэтэй гэшэ. Эдэ бүхы заабаринуудые баримталхадаа, радиационно аюулгүй байдал бэедээ хангаха байна ха юмта.

Манай станцида радиацитай холбоотой олон тоото асуудал-нууд орожол байдаг. Жэшээл-хэдэ, республикымнай радиаци-онно оршом ямар гэшэб? Хэм-һээ ехэшэг һаа, юунһээ дул-дыданаб? Энэ талаар гэр бай-раяа, дечаяа шалгуулжа боло-хо гү? Ногоон дэлгүүр дээрэ худалдагдадаг продукци соо радионуклидуудай хэды шэнээ-ниинь шалгагдадаг гү? 1990 оной апрелиин 11-дэ Украинын ССР-эй Днепропетровско об-ластьһоо Улаан-Үдын мяханай комбинадта асарагдаһан мя-хан радиацитай байгаа гү?

Улаан-Үдымнай болон рес-публика соохи газар дайда дээрэхи агаарнай, ондоогоор хэлэхэдэ, гамма-оршомнай, бай-гаалиинхи шэнги юрын, «нуле-вой» гэжэ нэрлэгдэдэг юм. Улаан-Үдэ соо эндэ-тэндэ ано-мальна бишыхан үзэгдэлнүүд гаража байдаг. Зүгөөр тэрэ хүнэй бэе махабадта муугаар нүлөөлнэгүй.

Хэрбээ техногеннэ талаараа муухай болохо үндэһэтэй гэжэ һанаа һаа, гэр байра болон да-чаяа шалгуулхада яаха һэм даа.

Ямар нэгэн эдеэ хоол гү, али ургамал шалгуулха гээ һаа, тэрэнээ абаад, республиканска санэпидстанциин радиологиче-ска лабораторидо асархада бо-лохо.

Саашань хэлэхэдэ, Россин Федерациин ямаршье респуб-лика, областьһоо асарагдажа, ногоон дэлгүүртэ худалдагдаха болоһон продукт бүхэн хинал-тын индикатораар шалгагдадаг юм. Хэрбээ зүбшөөгдэмөөр хэмжээнһээ жаахашье ондоо байгаа һаань, тэрэ продукт рес-публикын научно-үйлэдбэриин ветеринарна лабораторидо ябуулагдажа, радиометрическэ шэнжэлгэ хэгдэдэг гэшэ.

Эдеэ хоолой тон «сэбэр» про-дукт гэжэ дэлхэй дээрэ бай-даггүй юм. Тиимэһээ эндэ хэм-жээн гэжэ бии. Тэрээн тухайл хөөрэлдэнэ гэшэбди.

Радиактивна бодосуудтай байжа магад гэжэ һэжэглэгдэ-һэн бүхы продукци гурбан ша-тын шалгалта гарадаг: эдеэ хоолые ехэ ехэ индикатораар гансата шалгалга; эндэ тэндэ-һээнь абтаһан хубииень радио-метрическэ лабораторидо шал-галга; индикаци гаралгын үе-дэ үзэгдэһэн зүйлдэ спектро-метрическэ гүнзэгы шэнжэлэл-гэ хэлгэ.

Оронноймнай ондоо нютагууд-та суглуулагдаһан эм домто ургамал «Фармация» гэжэ нэ-гэдэлэй складуудта ороно. Ра-дионуклидуудай талаар тэдэ заабол шалгагдадаг. Эндэ ВДУ-нь (саг зуураар хэрэглэжэ бо-лохо хэмжээниинь) 88 байха зэргэтэй. Днепропетровскһоо асарагдадаг мяхан, Липецкһээ ерэдэг өөхэн, Курска облас-тиин тоһон, США-гай шэнии-сэ, г рузин, энэдхэг сай соо ВДУ-нь мүн лэ 88 байха зэргэ-тэй.

Хүндэтэ эрхэтэд! Санитарно-эпидемиологическа албанай хү-дэлмэрилэгшэд нютагуудайнгаа, үйлэдбэриин болон ниитын хэ-рэглэмжын байра байдалай арюун сэбэр, муухай бэшэ бай-хын түлөө һанаагаа зобожо байдаг.

Эндэ, тэндэ радиационно та-лаараа аюултай гэһэн тэмдэг хаража болохот. Тэрэмнай до-соогоо гурбан набшаһатай, «Радиактивность» гэжэ бэшээ-тэй шара-улаан үнгэтэй гурбал-жан байха. Хэрбээ иимэ тэм-дэгтэй зүйл хараа һаа, СЭС-тэ гү, али милицидэ, Граждан обо-ронын штабта гү, али горрай-гүйсэдкомуудта, сельсомсове-дүүдтэ дары дуулгагты.

Үхибүүдэй нааданда анхарал-тай байгты, радиационно аюул-тай тэмдэгтэй тэдэниие танил-суулжа, заажа үгэгты, ойлгуу-лагты.

Һүүлэй үедэ дэлхэй дээрэ байгаалиин радон гэжэ газ бо-лон тэрээнһээ таһарһан про-дуктнууд олоной анхарал тата-на. Теэд энэ талаар байдал манай республикада хүсэд шэн-жэлэгдэнэгүй. Элүүрые хам-гаалгын албан эрдэмтэдтэеэ хамта энэ асуудалые наринаар шэнжэлжэ, элүүржүүлгын хэм-жээнүүдые абаха аабза гэжэ найдагдана.

Т. ФРОЛЕНКО,
республикын санэпидстан-циин радиационно гигие-нын таһагые даагша.

НАҺАНАЙНЬ ХЭРЭГ

...Борсоевна Бадма-...хэй асуугаа һаат-...л магтаалай үгэ-...э байнаб. Бэрхээр ...ной зоболон бага ...оролдожо яба-...гаан сэдьхэлтэй ...аа. Матрёна Бор-...о заабол туһалам-...үбшэн хүнэй һанаа-...алаар яһала сэдь-...эй үгэнүүдые хэлэ-...,— гэжэ Хориин ...ницада нэгэ хүнэй ...ыень шагнаа хүм. ...тэрэнэйшье аша ...хүсөөр ажалладаг ...дэг хүдэлмэридөө ...гүб?— гээд нүгөө-

...Борсоевна арбан ...саада тээ Улаан-...цинскэ училищи ...рэл Хэжэнгэдээ хү-...э бэлэй. Ажалайн-...е булагай фельд-...ерскэ пунктда хү-...э. Залуу басаган ...татайгаар ажалайн-...ябаба. Саг үргэлжэ ...аанынгаа хонишод, ...ара, гүүртэнүүдээр ...ой хөөрэлдэхэдөө, ...һөө бэеэ яажа һэр-...ха тухай хэлэжэ, ... үргэдэг, мүн бюл-...е гараар. бэшэн ...лэй. ...пунктда гурбан жэ-...а хүдэлхэ зуураа, ... зоной дунда ехэ ...бүүлжа шадаа. Тэ-...тигэл найдабарида хүртөө. Хүдэлмэриин хэрэгээр Хэжэнгын районоор ябахадаа, мүнөө хүршэ һууһан Хориин Зүүн-Хуурай тосхондо фельд-шерско-акушерскэ пунктые даагшаар хүдэлжэ ябаһан, Загаһата нютагта түрэһэн Мат-рена Борсоевна Бадмацыреновагай тухай магтаалай үгэнүүдые оло дахин дуулаа һэм.

Тэрэ 1974 онһоо эхилжэ, Зүүн-Хуурайда хүдэлжэ ябана. Түрүүшын долоон жэлэй хуга-саа соо акушеркээр ажаллаа юм. Энэмнай харюусалгатай-шье, хүндэшье ажал ааб даа. Эндэхи нютагай хэды олон эхэ-нэрнүүд тэрээндэ хандаа гээ-шэб? Тоолон хэлэхэнь бэрхэтэй. Тэдээндэ бултандань туһалам-жа үзүүлэгдэһэн, зүбшэл заа-бари үгтэһэн байна ха юм.

Харин Зүүн-Хуурай зөөжэ ерэһэнэй һүүлээр долоон жэ-лэй үнгэрөөд байхада, Матрё-на Борсоевна эндэхи медицин-скэ пунктые даагшаар хүдэл-дэг болоо бэлэй. Зоной бэеын элүүрые хамгаалха талаар Бад-мацыреновагай үүсхэлээр бага бэшэ хүдэлмэри хэгдэнэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ тус фельд-шерско-акушерскэ пунктын ма-териально-техническэ үндэһэ һуурииь яһала һайжараа.

Зүүн-Хуурай тосхондо бай-даг ой модоной ажахын, лес-промхозой модо-бэлэдхэлгын пунктын, түмэр замай участо-гай хүдэлмэрилэгшэдые хангa-ха талаар хүдэлмэри фельдшер М. Б. Бадмацыреновагай хүтэл-бэри доро эмхидхэгдэн ябуу-лагдана.

— Эндэхи хүнүүдые хангалга яһала һайнаар эмхидхэгдэнхэй. Үбшэнһөө һэргылэмжын хүдэл-мэри муу бэшээр ябуулагда-на. Тэрэнь һайшаалтай гэшэ ааб даа,— гэжэ районой түбэй больницын хүдэлмэрилэгшэ Ан-на Ивановна Дандарова хөөрэ-нэ.

— Зүүн-Хуурайн фельдшер-ско-акушерскэ пунктые дааг-шаар хүдэлдэг Матрена Бор-соевна Бадмацыренова хадаа бэрхэ мэргэжэлтэн гээд сэхэ хэлэхэ байнаб. Үбшэн хүнүүд-тэ тэрэ зохидоор хандадаг. Тус пунктын дэргэдэ районой түрүү дүй дүршэлэй һургуули эмхидхэгдэнхэй. Районой бусад фельдшерскэ болон акушерскэ пунктнуудай хүдэлмэрилэгшэд иишэ ерэжэ, М. Б. Бадмацыре-новагай хүдэлмэриин дүй дүр-шэлтэй танилсадаг, һанамжа, дурадхалнуудаараа хубаалдадаг заншалтай,— гэжэ районууд хоорондын хирург-травматолог Гатап Сангажапович Самбатов хөөрэнэ.

Фельдшер Матрена Борсоев-на ниитын хүдэлмэридэ үүсхэл гаргажа, түрэл нютагаа болбо-сон түхэлтэй болгохо хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг, дайралдаһан дутуу дунданууд-ые усадхаха, байгаали хам-гаалгын асуудалнуудые зүбөөр шиидхэхэ гэжэ оролдодог. Ню-таг нугадаа хүндэтэй болоһон М. Б. Бадмацыреноватай дүрэ зураг районой Хүндэлэлэй сам-барта гаргагданхай.

Энэ хабарай хугасаа соо ариг сэбэр хаа хаанагүй сахихын ту-ла тэрэ мүн лэ ехэ эдэбхи үүс-хэл гаргаһан байна.

— Хүн байгаали хоёрой хоо-рондохи харилсаа холбоон ту-хай ойлгуулламжын хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулха хэрэг-тэй. Энэ талаар санитарна бюл-летеньнүүдшье, тусхай хууда-һануудшье гаргагдана. Теэд тэрэ мэтын юумэнүүдээр ажал-лаа хизаарлаад байха бэшэ ха юмбибди. Бидэнэй саашанхи ерээдүйн хуби заяан хадаа мүн-хэ ногоон байгаалитаяа нягта холбоотой байна бшуу. Байгал шадарай хизаарта ажаһууһан хадаа түрэл тала дайдынгаа байгаали хамгаалгын асуудал-нуудые зүбөөр шиидхэхэ ёһо-тойбди,— гэжэ Матрена Борсо-евна хэлэнэ. Эдэ хэлэһэн, һа-нажа ябаһан бодолнуудаа бо-дотоор бэелүүлхэ хэрэгтэ тэрэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Тэ-рэнь фельдшер Бадмацырено-вагай наһанайнь хэрэг болон-хой.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: фельдшер **М. Б. Бадмацыренова.**

А. ЦЫДЕНОВЭЙ фото.

...ХЭН ҮГӨӨР

...(Ярославска об-...городто «Ногоон-...лөөн» гэһэн эколо-...луб байгуулагдаа. ...эмхи байгаали хам-...дуктнүүдэй барил-...линин нөөсэнүүдые ...хиналта дороо ...городто ажаһуугша-дай байдалые хамгаалха хэ-рэгтэ илангаяа онсо анхарал хандуулна. Оршон тойронхи агаарта промышленна хорото бодосуудай хаягдадаг, Волго мүрэнэй, Рыбинска водохра-нилищиин бузарлуулагдаһан, ногооруулагдадаг зонын бага боложо байһан ушар хүн зоной һэнаа зобооно. Ярославльдо «Ногоон набшаһанай һагаа» гэһэн клуб байгуулагданхай.

ТАМБОВ. С. В. Рахманино-вай дурасхаалай пианистнуу-дай уласхоорондын дээдэ кур-санууд эндэ дүүрэбэ. Болга-риин, Италиин, Даниин, Совет-скэ Союзай 36 залуу уран бэ-лигтэн дүй дүршэлөөрөө ан-далдаа, Москвагай консерва-ториин, Гнесинүүдэй нэрэмжэ-тэ хүгжэмэй-б...шын институ-дай профессорнуудтай тэдэ...-тэй хөөрэлдөөнүүдые хэлээ байна.

АМЕРИКЭТЭЙ НАЙМАА ЯАЖА ХЭНЭБИБДИ?

Хоёр гүрэнэй хүтэлбэрилэг-шэдэй хөөрэлдөөнүүдэй дүн-гүүд шахардуу байдалые саа-шадань һулаоруулгада нүлөөлхэ бээз гэжэ бүхы дэлхэйн хүнүү-дэй найдажа байхада, совет-америкэн худалдаа наймаанай байдалые хаража үзэбэл, туһа-тай байха. Зарим сэгнэлтэнүү-дэй ёһоор, США-гай болон ма-най ороной хоорондохи эд ба-раанай эрьесэ, Хитадтай са-суулхада, гурба дахин, харин Канадынхиһаа табин дахин ба-га болодог. Ингэхэдээ бидэ наймаа хэжэ шадахаяа болёо гээшэ гүбди? СССР-эй гадаа-дын хэрэгүүдэй министрэй ор-логшо Э. Е. Обминскэдэ ТАСС-ай тусхай корреспондент энэ асуудал табиһан байна.

— Энээнэй шалтагаанууд эл-дэб ааб даа,— гэжэ Эрнест Ев-геньевич харюусаба.— Бидэнэй гол түлэб түүхэй эдүүдые ху-далдадаг байһамнай мэдээжэ. Гадна худалдаа наймаанай та-лаар манай ороние илгаха ябадалые тоонгүй байжа боло-хогүй. Хорёод шахуу жэлэй саана США-тай баталагдаһан худалдаа наймаанай хэлсээн хоёр ороной хоорондохи ху-далдаа наймаае үргэдхэлгэдэ туһа болоогүй юм. Советскэ Союзһаа һаадгүйгөөр нүүжэ га-раха ябадалые лаб хангаха ту-хай Джексон-Вэнигэй заһаба-риие конгрессменүүд тус хэл-сээнтэй «холбоһон» байха. Доо-гуур үнэ сэнгүүдээр США-тай худалдаа наймаа хэхэ арга би-дэндэ олгогдодог байһан. Би-дэ иимэ юумэ хэхэ аргагүй байгаабди.

— Тиибэшье худалдаа най-маан хэгдэдэг гэжэ бидэ мэ-дэнэбди. Ангай арһа, «столич-на», «московско» түрьһэ США-да худалдадаг гээшэ бэзэбди.

— Үшөө нефть, химическэ промышленностиин продукци, машина ба хэрэгсэл түхеэрэл-гэнүүд, эрдэни шулуун, үнэтэ шухаг металлнууд худалдаа наймаанда эльгээгдэдэг. «Бела-русь» гэһэн найдамтай трактор фермернүүд ехэ дуратайгаар худалдажа абадаг. Америкын Милуоки хотодо иимэ техни-кэ наймаалдаг худалдаа най-маанай түб бии юм.

Ямар сэнгээр эд бараа ху-далдадаг, ямар ашаг олзо аба-даг байһан тухай асуудал ман-да ехэ шангаар табигдадаг. Американ дэлгүүртэ үргэнөөр гараха, тааруу зохид сэнгээр наймаа хэхэ арга боломжо США манда үгэдэггүй юм. Та-рифай хэмжээнэй ехэ дээрэһээ совет эд бараанай сэнгүүд за-римдаа 2—3 дахин үнэтэй бо-лодог. Шанга мүрысөөнэй эрхэ байдалда харуу бизнесменүүд-тэ тэдэниие худалдаха гээшэ хүшэр юм.

США-тай худалдаа наймаа-най талаар хэлсээнэй проект бэлэн болонхой. Хоёр шахуу жэлэй туршада америкынхид-тэй ехэ хүшэр хөөрэлдөөн бо-лоо. Шэнэ хэлсээн тухай мү-нөө хэлэхэнь үшөө эртэ. Аме-рикан дэлгүүр дээрэ бусад оро-нуудай эд бараанда тохогдодог болохотой пошлино манай эд бараанда тохогдохо зэргэтэй.

— Харин хэрбээ америкын-хидэй политическэ шэнэ эрхэ нүхэсэл табяа һаань, яаха бо-лонобибди? «Литвагай асууда-лай» урагшатайгаар шиидхэгдэ-хэ болотор, худалдаа наймаа-най талаар ямаршье хэлсээ ба-талхагүй гэжэ сенатор-респуб-ликанец Р. Доул бусадые уряа-лаа гэжэ «Вашингтон таймс» газетэ мэдээсэһэн байгаа һэн.

— Эндэ гайхаха юумэн үгы. Олон ондоо һанамжануудай хэлэгдэдэг эрхэ байдалда ии-мэшье хараа бодол байжа бо-лоо. Теэд ондоошье һанамжа бии гэшэ: американ олониин-тэ ба США-тай холын бодол-той политигууд манай орон соохи хубилган шэнэдхэлгэдэ амжалта хүсэдэг, шахардуу бай-дал саашадаа һуларха бээз гэ-жэ хүлеэдэг. Харилсаа холбоо үргэдхэхые хоёр гүрэнэй орол-дожо байхада, манай гүрэнүү-дэй хоорондохи худалдаа най-маан али али талада туһатай байха бшуу.

«Литвагай асуудал» тухай хэ-лэхэ болоо һаа, М. С. Горба-чевой болон Ф. Миттеранай һаяын пресс-конференци дээ-рэ тэрээндэ тодо харюу үгтөө һэн. Литватай холбоотой бүхы асуудалнууд Советскэ Союзда боложо байһан дотоодын хэрэ-гүүдтэ хабаатай гэжэ СССР-эй Президент мэдүүлээ бэлэй. 15 республикын ородог Совет Фе-дерациин оршон байлгада ха-баатай ямаршье асуудал Кон-ституциин үндэһөөр шиидхэгдэ-хэ ёһотой ааб даа.

Үнэ сэнгүүдэй талаар һаалтые зайсуулха ондоо зэм һаяшаг бии болоо. Худалдаа наймаа-най асуудалнуудые гуримшуул-даг уласхоорондын эгээл нэ-рэтэй түрэтэй эмхинүүдэй нэ-гэндэ ажаглагшын эрхэ уялгые СССР дүүргэхэ болонхой. Энэ-мнэй хадаа ГАТТ — зуугаад оро-ниие нэгэдүүлдэг тарифуудай ба худалдаа наймаанай талаар генеральна хэлсээн болоно. Эд бараа андалдаха замда ушар-даг һаалтануудые зайсуулха, гүрэнүүдэй хоорондо али али таладань туһатай худалдаа най-маа үргэдхэхэ гээшэ тэрэнэй зорилго болоно.

СССР-эй дотоодын экономи-кын ба гадаадын экономическа ажал ябуулгын дэлгүүрэй су-лөөтэ харилсаануудай гуримда ороходонь, бидэ ГАТТ-да оро-хо тухай хөөрэлдэжэ эхилхэ-бди. Генеральна хэлсээнэй ад-ли тэгшэ эрхэтэй гэшүүн бо-лоод байхадаа, тэрэнэй бүхы гэшүүн-оронуудтай, тэрэ тоодо США-тай тааруу зохид гури-маар худалдаа наймаа хэхэ эр-хэтэй болохо байна.

— Эрнест Евгеньевич, ма-най орон дэлхэйн дэлгүүр дээ-рэ ехэ хямдаар эд бараа ху-далдана гэһэн үгэ хүүр үнинэй дуулдадаг.

— Нефть хэзээдэшье тогтоог-доһон сэнгүүдээр худалдагда-даг байһан. Тэрэниие гадаада-да худалдадаг гүрэнүүд (тэрэ тоодо ОПЕК шэнги хүсэтэй эм-хи), мүн тэрэниие худалдан абадаг гүрэнүүд нефтиин сэн-гүүдые гуримшуулдаг гэшэ. СССР ОПЕК-тэ ородоггүйшье һаа, тэрээнтэй хэрэг ябуулгын талаар нягта холбоотой бай-даг.

Гэбэшье хүгжэлтын тогтошо-һон жэлнүүдтэ валюта олохсёо оролдожо, үнэхөөрөөшье за-рим янзын станогууд болон хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые тэ-дэнэй өөрынь үнэ сэнгүүдһээ һурагүй доогуур сэнгээр ху-далдаһан байнабди. Энэмнай манай ороной нэрэ хүндые унагаагаа юм ааб даа. Мүнөө болотор машина болон хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые гадаадын оронуудта ехээр худалдадаг-гүй байһанаймнай эрхэ нүхэ-сэлнүүдэй нэгэниинь энэ боло-но.

Зарим ушарта түүхэй эд, илангаяа хлопок хямдаар ху-далдаһан байха. Эрдэниин эл-дэб шулуу дэлгүүртэ гаргажа, дэлхэй дээрэхи сэнгүүдһээ доо-гуур, хямдаар худалдаадшье туршаабди. Энэмнай таараха-гүй ябадал гэшэ.

Мүнөө үедэ 15 мянга гаран эмхи зургаанууд, нэгэдэлнүүд, кооперативууд ба хамтын пред-приятинууд продукцияа дэл-хэйн дэлгүүр дээрэ худалда-даг болоһониинь юрэнхы дээ-рээ һайн ааб даа. Теэд тэдэ-нэй зариманиинь ашаг олзо түргөөр олохые оролдожо, эд бараанай бодото үнэһөөнь зо-рюута доогуур худалдаһан бай-ха юм.

Дэлхэйн дэлгүүр тодоор ху-баагданхай, ООН-ой, элдэб нэ-гэдэлнүүдэй мүн гадаадын оро-нуудта эд бараа худалдадаг оронуудай эмхи зургаануудай хэмжээгээр наринаар хинагда-даг гэшэ. Доогуур сэнгээр гү, али тогтоогдоһон хэмжээнһээ үлүүгээр үнэтэ шухаг зүйлнүү-дые худалдалга үндэһөөрөө хоригдодог. Алта гү, али брил-лиант хэдышье ехээр худалда-жа, манай тулюур байдалтай экономикые һайжаруулжа бо-лохо гэһэн бодомжонууд дэл-хэйн дэлгүүрэй ёһо гуримуу-дые мэдэхэгүй байһан тухай гэршэлнэ.

— Мүнөө үедэ худалдаа най-маанай талаар иимэ таагүй ушарнууд үргэлжэлнэ гү?

— Иимэ ябадал хуулияар хо-ригдодог байна. Манай гадаа-дын экономическа холбоо ба-рисаан шэнэ үндэһэ һуури дээ-рэ байгуулагдана. Теэдшье өө-һэдыгөө хохидолдо оруулан, худалдаа наймаа хэхэ ябада-лые ажалшад буруушааха бшуу.

Р. АХМЕТОВ,
ТАСС-ай тусхай корр.

Москва.

ТОЛИ

УНШАГШАДАЙМНАЙ ТУРШАЛГА

ТООНТО НЮТАГ

Улаан наран мандан гаража,
Уужам Буряад дайдыем
һэрюулбэ.
Урда зүгһөө ганганалдаан
дуулдажа,
Урин сагай тэхэрхиые
мэдүүлбэ.
Урин сагай тэхэрин ерэхэдэ,
Уйдхар гэнтэ зосоомни
түрэдэг.
Үндыжэ гараһан тоонто
нютагаа
Үтэр айлшалха дурамни
хүрэдэг.
Үхибүүн бага балшар
наһыемни,
Үүлэгүйхэн сэлмэг тэрэ
хаһыемни
Үргэлжэ намдаа һануулан
байдаг
Улаан-Хада — үбэлжөөн
нютагни.
Улаан-Хадамни, намаяа
Утын замда үдэшөө
бэлэйш.
Эдир залуухан үриеэ
Эрдэмэй харгыда хүтэлөө
бэлэйш.
Түрэһэн ганса нютагтам
Түмэн жаргал бадараг
лэ.
Түби дэлхэйдэ суурхуулха
Түрүү хүнүүд мүндэлэг лэ.

СЭНГЭХЭН

Могой жэлдэ мүндэлһэн,
Морин жэлдэ тэнжэһэн,
Абынгаа нэрэдэ хүртэһэн
Аляа зантай Сэнгэхэн.
Аханар, эгэшэнэрээ дахажа,
Алтан таряа ургуулжа,
Аба ороноо баяжуулха
Айдар хүбүүн болоорой.
Сэлгеэ һайхан нютагаа —
Сэсэгээр анхилһан
Хилгантаа
Сэнтэй эхэ наһандаа
Сэдьхэжэ хэзээдэш ябаарай.

ХИЛГАНТА

Агнаг Хүмэнэй альган дээрэ
Атаржан оршоноош.
Хилганта.
Ая-гангын хангалаар

Угсаата зоноймнай угай һургаал

ТЭНИГЭР ДАРУУ, ДААМАЙ...

Арад бүхэн гээшэ өөр өөрын һайн һайхан, үеһөө үедэ дамжуулагдан байдаг ёһо заншалтай гээшэааб даа. Үе сагай үнгэрхэ тума тэдэнь улам хүгжэжэ, болбосоржо, шэнэ түхэл маягуудаар элбэгжэжэ байха ушартай. Оршон үеын эрхэ нүхэсэлнүүд энээндэ өөрынгөө ехэхэн, харин заримдаа бүри шиидхэхы нүлөө үзүүлдэг гэжэ олондо эли болонхой.

Тиимэһээ мүнөөдэр «Буряад үнэнэй» уншагшадай анхаралда штатнабэшэ корреспондент Цыпилма ЦЫБЕНОВАГАЙ хоёроо дурадханабди.

Манай Ага нютагай буряадууд хэр угһаа хойшо аха зониие хүндэлдэг, дэмыдэ һөөргэдэдэггүй, үлүү үгэ гаргадаггүй, хүлеэсэтэй, даруу бодолтой, түбшэн байха ёһотой гэжэ үри хүүгэдтээ заадаг байна. Тэдээнэйдэ, эдээнэйдэ ошобоб гэжэ заал һаа нэрыень нэрлэнгүй, харин үри хүүгэдэйнь нэрээр үе руугаа нэрлэдэг баһа нэгэ онсо шэнжэтэй. Жэшээнь, «Согтын эжы», «Дулмын аба» «Сэсэгмаагай ахай» гэхэшэлэн. Хэрбээ олон хүүгэдтэй һаа, бултанайнь нэрэнүүдээр нэрлүүлхэһээ юундэ айхабиб? Арбан хүүгэдэй аба, эжы гэжэ нэрлүүлэн ябахамнай жаргал бэшэ гү?

Эртэ сагһаа буряад зомнай уг гарбалаа үргэлжэлүүлхэ, нэрэеэ нэрлүүлхэ үри хүүгэдтэй байхые хүсэдэг, эрмэлзэдэг байһан юм. Харин аза талаангүйдэжэ, өөһэдын үритэй болохо золгүйдөө һаа, түрэл гаралһаа, олон хүүгэдтэй айлһаа үхибүү үргэжэ абаад тэжээдэг, али үншэрһэн хүүгэдые үнэн сэдьхэлһээ хайрлажа, нэрэдээ оруулан хүбүүшэлдэг, үгы гэбэл, басагашалдаг бэлэй. Юрэдөө, урдань үри хүүгэдһээ үнэтэй сэнтэй баялиг байһан юм гү?

Алишье яһатаниие абаа һаа, тэрэ тоодо буряадуудшье, өөһэдын онсо абари зантай, хараа бодолтой байна. Тэдэ бүгэдэнь үльгэр домогууд, үреэл, магтаал, дуунууд соогуур мүнхэлэгдэн, үгын үзүүртэ үлхэгдэһөөр, бэшэгдэһээр, үеһөө үе дамжан, энэ болотороо хүрэжэ ерээд, улам бүри өөгшөөгдэн хэрэгсээгдэжэ, саашадаа хэзээдэшье орхигдохоо болёо ёһотойл даа. Юумэнэй урагшаа ябахаяа болиһон зогсонги жэлнүүдтэ ёһо заншалаа сахиха талаар хойшоо гарантаабди. Тиигээшье һаа, аха хүниие хүндэлэ, бү арсалда, анхаралтай, һэргэг бай, хүндэ урин зулгыгаар ханда гэхэһээ эхилээд, хүүгэдтээ заабари хэлэдэг, һайн юумэндэ һургадаг гэртэхин аха, дунда үетэн соо үсөөрөө гэхэгүйб даа. Ямарханшье үедэ хүнэй наһанай харгыда, ажабайдалда шухала заабари, ёһо журам хэлэхэдэ, алдуу болохогүй.

Буряад үндэһэ яһатанай хэтэ мүнхэдөө бүхөөр хадууһан сэсэн мэргэн үгэнүүдые тоолохо болоо һаа, барагдахагүй олон юм. Теэд заха үзүүрыень гэхэ гү, али нэгэ хэдые дурдахадашье яанаб, тиимэ бэшэ гү?

Ехэшүүлэй хөөрэлдөөндэ бү оролсо, бү хүндэлдэ, тииһээ тниитэрээ бү һөөргэдэ, үүдэ үрхэ бү хаяла, хүнтэй үгэ андалдан хөөрэлдэжэ байһан аад, юумэ бү түшэ, ташаагаа бү тула. Үшөө тиихэдэ нюргаа бү үргэлэ, эдеэлжэ һуухадаа, бү тохоноглo гэхэ мэтэ. Аха хүнтэй хөөрэлдэжэ байхадаа, гараа сэхэ табяад, зохидоор зогсохо гэһэн заабари байха. Тэрэгүй һаа, урдань нүгэл шэбэл гэжэ тоологдодог байгаа. «Эхэ, эсэгээ алдаагүй аад, эльгээ юундэ тэбэреэбши?» — гэһэн үгэ байха.

Түрэл арадайнгаа ёһо заншалые тоонгүйгөөр, дээрэлхүүгээр ябадаг сагнай үнгэржэ байна. «Урданай юумэн ула болоо, мүнөөнэй юумэн зула болоо» гэжэ байжа хэлэдэгнайш мүнөө хэлсээтэйхэн лэ ха. «Хэн юун гээшэбши, ямар уг гарбалтай хүмши?» — гэхэ мэтын асуудалнуудта хүсэд тодо харюу үгэжэ шадаха аад, иигэжэ һүрхэйтэнэ ха гү? Хай даа, маргахаар. Түдэгэсэхэл гээбы. Танигдаагүй хүнтэй уулзабалтнай, эдэ бүгэдые заатагүй асуужа болохол. Теэд та харюудань: «Нэрэгүй нэхытэ гээшэб», — гэхэ аалта?!

Буряадайнгаа уянгата дуунуудһаа, үреэлэй һайхан, сэдьхэлдэ хүрэмэ сэсэн үгэнүүдые мэдэхэгүй һаа, ехэл эшхэбтэр, түлюур ябадал гээшэл!

Хүн гээшэ абынгаа уг үзүүрые табан хурган шэнгеэр мэдэхэһээ гадна, эжынхиеэ (нагасатанаа) мэдэхэ ёһотой. Бүри урданай зон адагынь 9—10 үе хүрэтэр угаа мэдэдэг байгаа. Харин мүнөөнэй зон ехэдээл һаа 3—4 үе мэдэхэ. Зарим хүдхэшүүл хоёршье үеэ мэдэхэгүй хатаралдана ёһотой.

Буряад хэлээ, ёһо заншалнуудаа һэргээжэ эхилһэн мүнөө сагта эдэ бүхы һургаал заабаринуудта үхибүүдээ эртээнһээ һургаха шухала. Өөрөө мэдэхэгүй ябаһан һааш, үри хүүгэдшни мэдэжэ ябаг лэ, бүрил һайн! Гэр бүлэдөө үнэншэ сэхээр, ёһо гуримтайгаар, һургаалтайгаар үндыһэн, хүмүүжэһэн хүүгэд эли байдаг. Нэрэ түрэ хүн бүхэндэ хэрэгтэй даа. **Нэрээ хухаранхаар, яһаа хухара** гэжэ дэмы хэлсэдэггүй. Хүнэй гэһэн алтэ, мүнгэшье олоо һаа, зондо дуулга, соносхо, бү олзуурха. Хүнэй сагаан зөөри ээндээ байхадаа хэрэгтэй гэжэ үхибүүдээ һургаха шухала. Ойро зуурахана барисатахын тула үлүүдэ ухаан бодолоо тамалан гүйлгэжэ, мэхэ гохо бү гарга, хүдалаар бү хэлэ, бү хобло. Сэбэр сэхэ зантай, һэшхэлтэй ябахаһаа үлүү юумэн юун байха бэлэй?

Хүндэмүүшэ урин, ажалда нэтэрүү, тэнигэр даруу, даамай хүлеэсэтэй — манай буряад угсаатанай һайн һайхан абари зангаар бэеэ арюудхан, зэмаа сэбэрлэн ябахые оролдсёл.

Ц. ЦЫБЕНОВА.

Жэжэ гэжэ
намайе бү баһагты:
Жэлтэйшье болоогүй һаа,
холые хараха нюдэтэйб.
Ухаагаа гүйсөөгүй гэжэ
намайе бү һанагты:
Урдаа байһан юумые
обёорхо шэдитэйб.
Ехэ болохыем
хүлеэжэ бү ядагты—
Ерэхэ жэлдэ
өөрынгөө хүлөөр ябахаб.
Хэн болохыем
таажа бү зобогты—
Хүн болохоо
хүрьһэтэ юртэмсэдэ түрөөб.

Ц. ДОНДОГОЙ шүлэгыень зохёобо.

Б. ГАРМАЕВАЙ фото.

АРАДАЙ ДУУНУУД

Долоон үнгын сэсэгэй
Дундахиинь яажа таһалхаб.
Дурлаад ерэһэн айлайдаа
Духаряаень яажа барихаб.

Найман үнгын сэсэгэй
Наадахиинь яажа таһалхаб.
Найдаад ороһон танайнгаа
Духаряа яажа барихаб.

Ургамал мүнгэн сэргэдэмнай
Уяыш гэжэ угтанамди.
Урматай һайхан
духаряаемнай
Ууғыш гэжэ угтанамди.

ТАБАН ХУШУУН ТҮЛ

Үхибүүдтэ—шэнэ онтохон

Тэмээн тэмээн тэмээдэй,
Шара борохон буйлаадай,
Эндинэй түл ботогоодой,
Адуун адуун адуудай,
Хула мэлзэн инсагаадай,
Гүүнэй түл унагаадай,
Үхэр үхэр үхэрдэй,
Улаан хуахан мөөрөөдэй,
Үнеэнэй түл тугалдай,
Хонин хонин хонёодой,
Хүн сагаахан маараадай,
Хүндайн түл хурьгаадай,
Ямаан ямаан ямаадай,
Орог эреэхэн маараадай,
Даргайн түл эшэгээдэй —
Эдэ табан талада уулзаба,
Өөһэдынхеэрээ үгэлэн
танилсаба,
Үнэрдэлсэжэ мэдэлсэбэ,
Бэе бэеэ харалсаба,
Булай ехээр гайхалсаба:
Ботогоной бүхэн һонирхобод,
Унаганай дэлһэ шэнжэлбэд,
Тугалай эбэр үзэбэд,
Хурьгакай һүүл хүдэлгэбэд,
Эшэгэнэй һахал барибад.
Горхоной эрьеэр эрьюусэлдээ,
Халаахайн дундуур
хоргодолсоо,
Горхо харайн һүрэлдөө,
Талаар урилдан тангаршаалдаа,
Добо тойрон намналсаа.
Ботогон хоргодолсоходоо,
бултыень олоо,
Унаган урилдахадаа
еройлон гараа.
Туган мүргэлдэхэдөө
захаһаань илаа,
Хурьган горхо харайхадаа
бэрхээр һүроо,
Эшэгэн ээрэмшээхэдээ
элдэбээр аашалаа.
Наадаһаар байтарнь
Нараншье тонгойшобо,
Гүйлдэһөөр байтарнь
Гэдэһэншье үлдэшэбэ.
Эхын амтатай һүмбэй
Эжэлүүдгүй һанагдашаба
Эжэл һүрэгһөө таһарһанаа
Гэнтэ мэдэһэндэл гүйлдэшэбэ.
Хаялгын буусын халаахайда
Тэмээд таран эдеэлнэ.
Ботогон һүрэгөө хараад,

«БЭШЭМЭЛ ДУРАСХААЛ»

Трамвайгаар ошоходо, Советскэ буудалда ойрохон, Советскэ гудамжын 27 номерой хоёр дабхар модон гэртэ Буряадай уран зохёолой музей байдаг юм. һаяхан тэндэ ороходомни, тэндэхи хүдэлмэрилэгшэд ехэ сүлөөгүй байгаа. Юун болооб гэхэдэ, июлиин 20-до, «бэшэмэл дурасхаал» гэжэ нэрэтэй выставкэ нээхын тула ехэл тухагүй ажаллажа байба. Тиигэбэшье һонирхожо асуухадамни, түс музейн ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ Гунгарова С-Г. С. зарим хуушан сэгай баримта болохо материалнуудта тогтожо, тайлбари үгэбэ. Түбхын түрүүндэ Ринчин Номтоевой хуушан монголоор бэшэжэ, 1865 ондо Казаниин университедэй типографида хэблүүлжэ гаргаһан анха түрүүшын буряад учебник эндэ табяатай. Энээниие би һаял хараба гээшэб.

Саран-Гэрэл Сультимовна хэлэхэдээ, түс ном тиихэдэ оройдсол 400 хэһэгээр хэблэгдэһэн байха юм гэнэ.

Мүн эндэ хуушан монголоор бэшээтэй, олон жэл соо хадагаламжада байһанаа гаргагдаһан угай бэшэгүүд, бэшэшье зүйлнүүд бии. Тэдээн соохи нэгэ баримта дотор 1648 ондо Баргажан һуурин бии болоһон юм гэжэ бэшээтэй. Минии һанахада, энэ мэдээндэ этигэнгүй байхын аргагүй. Баргажан һуурин революциин урда тээ байһан гэжэ мэдээжэ. Баргажан һууриин хадаа ехэ шуналтайгаар алта бэдэрхэ үе сагта бии болоһон байха. Мүнөөнэй Баунтын районой дэбисхэр дээрэ алта малтажа абадаг байгаа, хамаг алтанай хэрэгсэлнүүд, тэдэнэй эзэд Баргажан һууриндa һуудаг бэлэй. Энээнтэй дашарамдуулан, баһа иигэжэ һануулха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, музейн мүнөө байгаа гэрэй, энэ багта байгаа хуушан модон гэрнүүдэй эзэн хойто зүгэй эд бараа, бүхы хэрэгсэлнүүдые, ашаа зөөдэг, ябуулдаг баян хүн байһан юм гэжэ ород хүгшэдэй хөөрэлдэдэгые нэгэтэ бэшэ дуулаа һэм. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, энэ выставкэ түүхыншье, арадай соёлойшье талаһаа һонирхолтой байна.

М. ДУГАРОВ.

ТУРЛААГ ЖУНХАЯАН

Шог рассказ

БИ ТИИХЭДЭ залуу ябааб. Багшанарай дээдэ һургуули дүүргээд, Буряад оронойнгоо холын нэгэ нютагта багшалхаа ошоһон хүм.

Хаанашье, хэзээшье хүнэй ажабайдал тэмсэлээр дүүрэн ха юм даа. Миниишье залуу наһанай ажаябадал хүнэйхиһээ ондоо байгаагүй. Залуу хүн бэерхүү, гүлгэн нохой шүдэрхүү гэһэнһээ удхатай, минии оролсохогүй юумэн үгы һэн. Үхибүүдтэ ном заахадаад лэ, тэдэнэйнгээ дэбтэрхэнүүдые шалгахадаад лэ, класстаа, һургуулиһаа гадуур хүдэлмэридэ шабинараа хабаадуулхые мэдээд лэ, ондоо юумэ хэрэгсээнгүй, амяа хараад, арһаа хэдэрээд ябажа байха хүн бэшэ байгааб.

Тиимэл хадамни, намайе элдэб янзын бюрогой, соведэй, комиссиин гэшүүн болгожо хабшуулаад лэ байдаг һэн гэзбы. Нэгэтэ эхэнэрэй соведэй зүблөөн болобо гээшэл даа. Эхэнэрнүүдэй соведэй гэшүүн һэн туладаа, хэршье сүлөөгүй байгаа һаа, һамбаа оложо, тэрэ зүблөөндэ ошохо баатай болоболби даа.

Хүдөө нютагайнгаа ниитын хүдэлмэридэ эхэнэрнүүдые олоор хабаадуулха, архи тамхитай зууралдаһан эхэнэрнүүдтэй тэмсэл шангадхаха тухай хөөрэлдөөн болобо.

— Турлааг Жунхаяан һамгадые үдэшэндөө суглуулна, — гэжэ нэгэ эхэнэр яршагханаар дуугарба.— Суглардаг һамгадынь барандаа һургуулиин үхибүүдтэйбшы. Жунхаяаншье һургуулиин үхибүүдтэй. Энэ багшада тэрэ хэрэгые даалгая!

— Тиигэе, тиигээ-ээ! — гэжэ нүгөөдүүлынь даган дууряалдан, дарья табилдаба.

— Турлааг Жунхаяан гээшынтнай үхибүүн хэдыдэхи класста һурадаг юм?— гэжэ лаблан асуубаб.

Сэхыень хэлэхэдэ, миниин хэлэһэн юумэ энэл юм. Бэшэ юумэ дуугараагүй һэм. Юундэб гэхэдэ, ноябриин долоохой һайндэр дүтэлэнхэй, концерт бэлдэхээ үхибүүдые репетицидэ дуудаһан хадаа тэдээндээ һанаагаа зобожо, энэ зүблөөнэй түргөөр дүүрэхые тэсэжэ ядангяар хүлеэжэ, тэбэнын үзүүр дээрэ һууһандал үндэгэнэжэ һуугаа ха юмбиб...

Тэрэнэй хойно кимэ ушар тохёолдобо. Сагаан һэра гараад байгаа. Би магазин оробоб. Эдихэ юу хээ абаад гараха гэжэ байтарни, нэгэ харахан шарайтай, наһалигайхан һамган намда дүтэлжэ, нал нашан болложо, гэртээ уриба гээшэл даа:

— Багша, манайда ороод гарыт. Сагаалган хэям даа. Орыта, тоогыта манайхиие. Басаганаймнай багша байнат.

— Үгы даа. һайн бэлэйт. Битнай яаралтайб. Дэбтэрнүүдээ шалгахаб. Ажал ехэ,— гэбэб.

— Дэбтэрнүүдтнай яашаха һэм даа, хүлеэнэ аабза. Ороогүй һаатнай, юрын манайхиние голобо гэжэ гомдохолби,— гээд, нюдөө уһатуулжа байжа зашалба. Гэнэн юм аад лэ, нээрээшье гомдохо юм гү, халта ороод гараха байна даа гээд:

— Зай, ошоёл даа. Үни болохогүйб,— гээд, хоюулан магазинһаа гарабабди. Үнөөхимнай хэлээ амандаа хэнгүй шахуу, үнгын жамбын юумэ үгэлэн, хажуудам ялхиргана.

Гэртээ орожо ерээд, сай шанажа, түргэн гэгшээр табаг түхеэрээд, намайе столдоо урижа һуулгаад лэ, хахадые гаргаба. Духаряаень абажа, сэржэм үргөөд, галдань дуһаагаад, ама хүрэһэн бэеэрээ һөөргэнь табибаб.

— Барижархиит! Хүндэлжэ хэһэн духаряаем барижа хайрлыт,— гэжэ үнөөхимни ухаа алдаба.

— Би уудаггүйб. Ама хүрөө ха юмбиб даа. Энэ бэеэрээ гурбан сагаар һургуули руу ошохоб. Нэмэлтэ хэшээл хэхэб. Үхибүүдэй урдаһаа архяар анхилжа байхадам аягүй,— гэжэ би ог таһа арсабаб.

— Тиимэшье юм гү даа,— гэжэ үг-маг гээд, өөрынхөө хүнтэрүүлжэрхибэ. Үшөө нэгыө хүнтэрүүлбэ. Абаһаар лэ нюдэниинь бүрыгөөд лэ, хэлэ амаа долёосогоогоод, үнөөхимни намдаа халдажа оробо:

— Хэнэй басаган, хэн гээшэбши, би мэдэнэшьегүйб, мэдэхээ һананашьегүйб. Зүгөөр бишни, нүхэр, өөрын эсэгэтэй, нэрэтэй түрэтэй хүм. Юрэдөөл, шамһаа дутуугүйхэн эсэгынгээ нэрые абажа ябаһан хүм. Яахаяа һанаабши?!

— Би яаха хүнбиб таниие. Иигэжэ хараахаа һанаад нал нашан болосогоон, гэртээ асараа һэн гүт?! — гээд, би бодохоо һанабаб.

— һуу! һуу гэнэб!

— Нэмэлтэ хэшээлни эхилхэ болоо, ябахам. Үхибүүд хүлеэжэ байха.

— һии! Нэмэлтэ хэшээл! Яагаа һүрхэй багшэ гээшэбши? Багшашни багшадаа байг, һургуулиш һургуулидаа байг! Хүдайража ябажа ябаха юумэ үгы!

— Хэн таниие дайраа юм? Юун гэнэ гээшэбта? Өөрөөл намайе гэртээ урижа асараад, дайража байна бэшэ гүт!— гэжэ би сухалаа хүрэжэ эхилбэб. — һалагтыл даа саашаа!

— Өөрөөл һала! Эхэнэрэй соведэй суглаанда һүрхэй бололожо байгаад, намайе шүүмжэлһэн, нэрэ гаргаһан байгаа һэнши!

— Юун гэжэ зүүдэлнэбта даа? Юун гэжэ нэрэ гаргаа хүнбиб?

— Турлааг Жунхаяан гэжэ! Нэрэ гаргаагүйб гэхэ гүш? Хэлээгүйб гэхэ гүш, аа?!

— Турлааг Жунхаяан гээшэ та гээшэ гүт? Нэрэ гаргаһан нэрэ гэжэ би хаанаһаа мэдэхэ хүнбиб? Нютагайтнай һамгад тиигэлдэнэ бэшэ һэн гү?— гэбэб.

— Теэд ши юундэ багша хүн аад лэ тэдэ муухай, хүнэй орогүй һамгадай хэлэһые дабтаха болообши-аа?— гэжэ аашалжа байтарнь, манай һургуулиин бараг һурагшадай нэгэн Зонхоева Туяана орожо ерэбэ. Намайе харахадаа, нюдөө ехэ болгон мэндэшэлээд:

— Эжы, энэ иихэдээ яажа байна гээшэбта?— гэжэ ухаа алдаба. «Эдээнэй басаган юм бы», гэжэ һанаандаа гайхабаб.

— Ши анираа хата! Хаагуураа зайжа ябаһанаа ерээбши? Үтэр үнеэ, буруудаа уһала. Нохой даһаа! Намһаа гараһан аад лэ, үшөө һургажа байхабши-ии! — гээд, түлеэнэй халдаһа бариад: — Үтэр ошоод, үхэр, буруугаа уһала? Үгы һаашни мээл...— гээд, даб гэхэдэнь, айха гол амитай басаганиинь шурд газаашаа гарашаба. Үүдэн хаагдаба гү гэхэтэй адли, һогтуурхаһан һамган хормойгоо үргөөд, ямаршьеб даа хубсаһанайнгаа хармаанһаа хулууда хаарта гаргаад:

— Харанэ гүш, багша?— гэжэ нюдэндэм туласа шахуу харуулба.— һамгадые суглуулжа, хаарта эмхидхэдэг гэжэ намайе шүүмжэлһэн байгаа һэнши.

Бэеэ сагаалжа шортоо гэжэ ойлгогдобо. Эхэнэрнүүдэй соведэй зүблөөн дээрэ хөөрэлдөөнэй һабагша татаһан тэрээхэн һамганай хорото сэдьхэлээр минии нэрэ дурдажа, хаарташадтай тэмсэхэ хэрэгые намда даалгаха гэжэ дурадхаһаниинь зорюута хэгдэһэн үйлэ хэрэг байгаа юм байна гэжэ ойлгоод лэ, Турлааг Жунхаяанай яажа аашалхые һайса хараха гэжэ стул дээрээ һөөргөө һуушабаб.

— Намайе шүүмжэлжэ, юунэйшье урда орохогүйт! Архиенш уухаб, хаартыенш наадахаб! Яахабта?! А! — гээд, хөөһэ буураһан жабжаяа аршажархёод, дуу дуулаба:

Архиниш уухадам — яахал
зомта!
Арбаниинь-табаниинь
гарана аабза-ээ.
Айдраар ябахалби — яахал
зомта!
Амитаниинь хэлсээд лэ
болино аабза-ээ.
Тамхиень татахалби —
яахал зомта!
Табаниинь-арбаниинь
гарана аабза-ээ.
Тангилаар ябахалби —
яахал зомта!
Таамагаар хэлсээд лэ
болино аабза-ээ.

Тиигээд минии һууһые огто мартажархёо һэн гү, али зорюута аашалаа һэн гү — мүнөөшье ойлгодоггүйб, юрэдөөл хаартаяа һайсахан һагшаад лэ, хоёр газар гурба гурбаар хубааба. Тиигээд өөрынгөө урда табиһан гурбан хаарта абажа хараба. «Үгы байһан» хүнэйнгөө хаарта хараба.

— Шолмо даһаа! Үшөө поннаатайл. Димидэй Шонхоодойн Булсан! Үсэгэлдэр харатайханаар лэ гушан солхообоо шамда эдюулээб,— гээд, баһал дуулаба. Абяаниинь нээрэл турлаагай хаагалааншуу:

Буура хаартамни буруулаа
гү,
Буруутай үнеэндэм
хорхойтоо гү!
Булдуугай Самбуухан
замбуураа гү!
Буладай гэргэнтэй
һайдалдаа гү!

Тиигээд дахин хаартаа хубааба. Өөрынгөө урдахи хаарта харан гэхэдээ:

— Эй ян даа! Хайран хошхоног! Эдээхэн гурбан түйсэ үсэгэлдэр буухаа яанаб, а?— гээд, нам тээшэ харан гэхэдээ, гэнтэ мэдээ ороһондол.

— Энэ ши хаанаһаа эндэ ороод, юугээ анирагүй гэтэжэ һуугаабши? Баһа суглаан дээрэ хуха-нуга хэлэхээ гү? Шүүмжэлхээ, балшыса элирүүлхээ гү? Намайе таанар яажашье шадахагүйт! Үшөө! һэ! Би Димидэй Шонхоодойн Булсанда ошожо, алдаашаа тэхэрюулхэмни-аа! Мүнөөдэр хаарта наашалха янзатай,— гээд, һарһур түхеэрээд, ялхиргаһаар гаража ябашаба. һард бодожо үүдэ түлхихэдэм нээгдэхэ юм бэшэ. Суурга торшогонуулаагүй һэн, зомгооһоор шэбхэдээ гү, али модоор тулажархёо гү — мэдэхын аргагүй. Үнөөхи үнеэ буруугаа уһалхаяа ошоһон басаганиинь ерэхэ болоо юм гээбы даа гээд лэ хүлеэхэ баатай болоо һэм.

Ц. ДОНДОГОЙ.

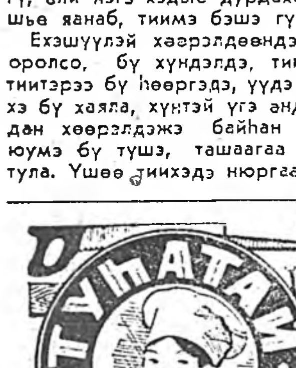

ШЭРДЭГДЭҺЭН ШАЛА ЯАЖА УГААХАБ!

Шэрдэгдэһэн шала сэбэрээр угааха гэбэл, нэн түрүүн нэгэ хүнэг бүлеэн уһанда 1—2 халбага нашатырна спирт нэмэхэ хэрэгтэй. Нашатырна спирт юундэ нэмэхэ ёһотойб гэбэл, тэрэ шэрыень ялайлгажа үгэдэг байна.

Иимэ шала содоор гү, али мылээр угаажа огто болохогүй. Хэрбээ эдэ зүйл хэрэглэбэл, тоһон шэрээр будагдаһан шаланъ бүрыжэ балартадаг байха юм.

ХАБТАГАЙ ШАЛА ЯАЖА УГААХАБ!

Хабтагай аад, даг хирэ болошоһон шалые сэбэрлэхын тула тон түрүүн шэрүүн щёткоор гү, али мэшэгэй нойтон бүдөөр аршахадаа, гурбанайнь нэгэ хубииень элһэнэй, нэгэ хубииень шэнээр зууралдаһан избёосхын холисо, хэрэглэһэнэй һүүлдэ сэбэр уһаар угааха шухала. Хэрбээ шала дээрэ элдэбын толбонуудай үлэшоо һаань, тэрээн дээрэнь һүниин сагта сагаан гү, али боро шабар түрхихэ хэрэгтэй юм. Харин тэрэнээ үглөөгүүр заатагүй угааха болоно. Гэрэй булан болон забһараар хороһон хорхой шумуулнууд избёосхоһоо мүн лэ үхэжэ хосордог байха юм.

АРГАМЖА, МЭШЭЭГҮҮДЫЕ ХАЙШАН ГЭЭД ХАДАГАЛХА ЁҺОТОЙБ!

Аргамжа болон мэшээгүүдые ужэлгэ, үмхирэлгэһээ хайшан гээд хамгаалха ёһотойб гэбэл, тэдэнээ дуб модоной холтоһоной шүүһэндэ (нэгэ хүнэг уһанда хахад килограмм холтоһон) дэбтээхэ хэрэгтэй болоно. Аргамжануудые нэн түрүүн модоной халуун сабуун соо 30 минутын туршада дэбтээхэ гэжэ дурадхагдана. һүүлдэнь тэрэнээ хоёр часай хугасаа соо дубай холтоһоной шүүһэндэ хэхэ ёһотой. Аргамжаяа хатааһанайнгаа һүүлдэ тэрэнээ ургамалай тоһоор аршаха эрилтэтэй юм.

Шэнэ абаһан аргамжа, мэшээгүүдээ меднэ купоросой хайламаг (нэгэ хүнэг уһанда хахад килограмм меднэ купорос) соо хэдэн часай туршада дэбтээгээд, тэдэнээ хатаһан хойнонь мылын холисодо шэнгээхэ ёһотой.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

«Эзэн ёһоор»— Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо тэжээл бэлэдхэлгые эмхидхэлгэ тухай Н. Дегтяревой статья иимэ гаршагтай. Энэ ажахы ямаршье жэлдэ малдаа бардам хүрэхөөр тэжээл бэлэдхэдэг, хүршэнэртээ туһалдаг юм. Тэжээлэй шанарые анхардаг, түрүү онол арганууды хэрэглэдэг байна.

Республика дотор тэжээл бэлэдхэлгын шэнжэлэл үгтэнэ. һүүлэй мэдээгээр, нёдондонойхиһоо тон бага үбһэн сабшагдаад байна. Зарим районууд үбһэндөө мүнөө болотор үшөө ороогүй байна гээд тэндэ хэлэгдэнэ.

«Эзэн бусадаар хандаһанайнь түлөө»— иимэ гаршаг доро Хойто-Байгалай районой Шэнэ-Уоянай леспромхозой ой модо хайша хэрэг хэрэглэжэ байһан тухай Д. Коркиной статья үгтөө.

Республика дотор гэр байрын асуудалаар комитет байгуулха гэжэ «Бурятпромстройпроект» институдай бүлэгэй хүтэлбэрилэгшэ М. Балаганов дурадхана. Тэрэнэй статья газетын хоёрдохи хуудаһанда.

«Заании хэн тэжээхэб?» гэһэн статья дотор республикын байгаали хамгаалха шиидхэгдээгүй асуудалнууд тухай хэлэгдэнэ. Албан зургаан бүхэн өөрынгөө участогай түлөө һанаата болоно. Гэхэ зуура энэ албан республикын албан зургаануудай бүхы газар дээрэ харилсаа холбоотойгоор ябуулагдаха ёһотой.

«Субботын үдэрэй гапхан».

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск —35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79. п. Агинское 3-40-69. Директор издательства —2-37-32, бухгалтерия— 2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45
Н-00460. Заказ 173.